

HELIKON

1 | 2019

HELIKON

PÄÄTOIMITTAJA | HUVUDREDAKTÖR

Vesa Vahtikari
puh. 050 381 5474
vesavahtikari@live.com

TOIMITUSSIHTEERI | REDAKTIONSSSEKRETERARE

Maija Holappa (taitto)
maija.holappa@gmail.com

TOIMITUSKUNTA | REDAKTIONSRÅD

Lassi Jakola
Ilkka Kuivalainen
Martti Leiwo
Leena Pietilä-Castrén
Katja Varakas
Marja Vierros

PAINOPAIKKA | TRYCKKORT

Next Print Oy

ISSN 0785-2703

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN

YSTÄVÄT RY

FINLANDS ATHEN-INSTITUTS

VÄNNER R.F.

PUHEENJOHTAJA | ORDFÖRANDE

Katja Varakas

SIHTEERI | SEKRETERARE

Maija Pohjanpalo

Antiikin kielet ja kulttuuri

PL 24 (Unioninkatu 40)

00014 Helsingin yliopisto

ateenanystavat@gmail.com

<https://ateenainstituutinystavat.wordpress.com>

Sisällys 1 | 2019

- 1 Pääkirjoitus
VESA VAHTIKARI
- 2 Viininjumala Dionysos ja delfiinit
ILKKA KUIVALAINEN
- 8 Talvi Ateenassa
JASMIN LUKKARI
- 15 Pietarsaarelaisen merikapteenin
antiikkikokoelma
LEENA PIETILÄ-CASTRÉN & ERKKI SIRONEN
- 19 Stavros Niarchos Foundation Cultural
Center (SNFCC) – Kulttuurikeskus pintaa
syvemmältä
LASSI JAKOLA & MINNA KULOJÄRVI
- 25 Sylvia – Dianan nymfi
KATJA VARAKAS
- 28 Tuokiokuvia Suomen Ateenan-instituutin
historiasta
MARIA MARTZOUKOU
- 29 Alkon kreikkalaiset viinit Helikonin
toimituksen testissä
VESA VAHTIKARI
- 33 Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n
toimitakertomus vuodelta 2018 ja toimin-
tasuunnitelma vuodelle 2019
- 35 Tapahtumia

Pääkirjoitus TULIN, NÄIN, KOIN

VESA VAHTIKARI

VIIME PÄÄKIRJOITUKSESSA kirjoitin muistista ja muistamisesta. Kun selailen tämänkertaisen lehden sisällysluetteloa ja juttuja, nousevat esille näkemisen ja kokemisen teemat. Ilkka Kuivalaisen artikkelissa käsitellään kuvaa Dionysoksesta, Jasmin Lukkarin tutkimuksessa pohditaan roomalaisten kuvaa itsestään ja muista ja Lassi Jakolan ja Minna Kulojärven kirjoituksessa ruoditaan Stavros Niarchos-säätiön kulttuuri-keskuksen arkkitehtuuria. Kokemisen teemaa tässä lehdessä edustavat Katja Varakkaan juttu Sylvia-baletista ja Maria Martzoukoun muistelo instituutin alkuajoilta. Leena Pietilä-Castrénin ja Erkki Sirosen artikkeli valottaa omalta osaltaan merikapteeni Herman Gustaf Roosin kokemuksia Välimeren matkoilta 1800-luvulla.

Tietenkin näkeminen ja kokeminen myös melkein aina limittyvät toisiinsa, niin arkielämässä kuin lehtemme artikkeleissakin. Kokeminen on paljon laajempi käsite kuin näkeminen, ja se pitää sisällään näkemisen lisäksi myös esimerkiksi haistamisen ja maistamisen, kuten käy

ilmi *Helikonin* toimituskunnan suorittamasta kreikkalaisten viinien testistä.

Syksyllä on Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n jäsenillä jälleen ainutlaatuinen mahdollisuus nähdä ja kokea Ateenaa uusin silmin. Yhdistyksemme tulevasta jäsenmatkasta on ennakkotietoa tämän lehden takasivulla. Toivottavasti mahdollisimman moni yhdistyksen jäsen intoutuu lähtemään mukaan.

Hauskaa kesää, toivottavasti näette ja koette paljon hienoja hetkiä kesän aikana. 🇬🇷

VIININJUMALA DIONYSOS JA DELFIINIT

ILKKA KUIVALAINEN

DIONYSOS OLI monipuolinen jumalhahmo, ehkä tunnetuin viinijumalana, jonka kulttimeinoin viininkorjuun yhteydessä kuuluivat myös teatteriesitykset. Dionysos oli myös eräs niistä kreikkalaisista jumalista, jotka helpottivat kuolevaisten siirtymistä tuonpuoleiseen. Delfiini taas oli niin kreikkalaisille kuin roomalaisillekin viisas ja hyväntahtoinen eläin, jolla oli korkea moraali. Se oli ihmisten ystävä, joka pelasti haaksirikkoisia tai kuljetti heitä selässään ihan vain leikkimielessä vieden lapsia jopa kouluun. Vain barbaarit tappoivat delfiinejä ja kreikkalaiset saattoivat tehdä niin ainoastaan lääkintätaitoon liittyvistä syistä. Dionysoksen ja delfiinin suhdetta selittää ajatus siirtymästä elävien maail-

masta kuolemanjälkeiseen maailmaan. Delfiinillä ratsastaminen on kuva-aiheena voinut liittyä myös nuorten miesten aikuistumiseen kuten hevosellakin ratsastaminen, ja ollut osa yläluokan symposionia. Delfiini toimi näin välittäjänä sekä elävien ja kuolleiden että nuorten ja vanhojen välillä.

MYTTI ANTIIKIN KIRJAILIJOILLA

Tunnetuin myytti Dionysoksesta ja delfiineistä on jumalaa uhanneiden merirosvojen muuttaminen delfiineiksi. Kertomus tunnetaan kuvaesityksinä jo 500-luvulla ja kirjallisuudesta 400-luvulla eKr. päätellen eräistä runoilija Pindaroksen fragmenteista sekä Dionysokselle omistetusta homeerisesta hymnistä (VII).

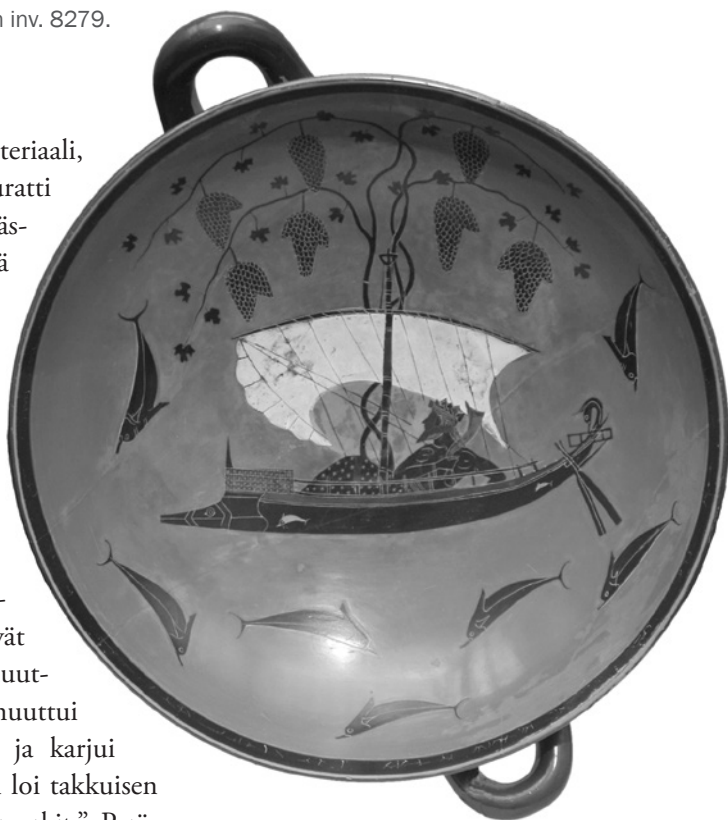
Sen mukaan ihmeitä alkoi tapahtua merirosvojen vangitessa laivassaan purjehtivaa Dionysosta: ”Aivan ensimmäiseksi virtasi pitkin kiitävää mustaa laivaa kohisten suloinen tuoksuva viini ja levisi jumalainen tuoksu.” (Suom. Anna-Marja Soupios 1996). Sitten purjeeseen puhkesi viiniköynnös runsaine rypäleterttuineen, ja murattikin, kuvataiteessa taval-

Kuva 1. Münster inv. 855.

lisempi Dionysoksen seppelmateriaali, alkoi kasvaa laivassa: ”Tumma muratti kietoutui maston ympärille rehevästi kukkien ja kaunista hedelmää kantaen ja kaikki hankaimet peittyivät sepeleihin.” Näiden ihmeiden johdosta kaikki merirosvot, ei vain jo alun perin Dionysoksen vangitsemista vastustellut perämies, tajusivat saaneensa alukseensa Dionysoksen ja pyysivät tätä viemään aluksen rantaan. Dionysos kuitenkin rankaisi merirosvoja, koska nämä eivät olleet tunnistanee hänen jumaluutaan. Hymnin mukaan: ”jumala muuttui villiksi leijonaksi laivan kokassa ja karjui äänekkäästi, ja keskelle laivaa hän loi takkuisen karhun näyttäen siten jumalten merkit.” Perämiestä lukuun ottamatta merirosvot hyppäsivät mereen välttääkseen jumalan vihan – joidenkin lähteiden mukaan juuri hullu pelko sai aikaan muuttumisen delfineiksi. Tämän metamorfoosin perusteella delfinejä pidettiin inhimillisinä eläiminä.

Homeerisen hymnin mukaan tarinan merirosvot olivat *tyrsenoi* eli etruskeja, jotka kreikaksi tunnettiin juuri tyrreheineinä tai tyrseeneinä. Heidän kantaisänsä Tyrrhenos oli tarun mukaan kotoisin Lydiasta, siis Vähän Aasian länsiosasta, ja merirosvot olivat varmastikin ei-kreikkalaisia Aigeianmeren merikansojen edustajia, joiden yhteys etruskeihin jää lopulta epäselväksi. Lisätietoa myytiin antaa myös tragediakirjailija Euripides 400-luvulla eKr. *Kyklooppi* -nimisessä satyyrinäytelmässään. Siinä Hera-jumalatar on kaappauksen takana ja satyyrit, Dionysoksen uskolliset seuralaiset, lähtevät pelastamaan joutajaansa, mutta päätyvät myrskyssä Sisiliaan kyklooppien vangeiksi. Myöhäisantiikin vuosisatoina kreikaksi kirjoittanut Nonnos käsittelee

myyttiä vielä laajasti ja Filostratos puolestaan antaa sanallisen kuvauksen Napolissa näkemästään aihepiiriä esittäneestä maalauksesta mainiten sen erääksi antiikin ajan merkittävistä taideteoksista.

Latinankielisessä kirjallisuudessa aiheeseen tarttui Ovidius runoteoksessaan *Muodonmuutoksia* (3,572–691). Runoilija nimeää tyrreheenenimerimiehiä: ”Tolkkuva vailla jo tai pelon lyöminä hyppivät miehet pois aluksesta, ja niin heti alkoi heistä Medonin ruumis tummeta, kun kumaraksi jo köyrtä selkä. Alkoi nyt Lykabas ’Mitä kummaa? Miksikä muutut?’ lausua, kun olikin levinnyt kita hällä jo suuna, laajentui nenäkin, iho pintaan sai kovat suomut.” Ja edelleen ”Roiskuja pärskyttäin yltymperi heitä jo hyppi, pintaan pulpahtelee, vajoaa taas aaltojen alle, leikkien heittelehtii kuin piirinä tanssijajoukko, sierainaukoistaan puhalttaa vesisuihkuja ilmaan.” (Suom. Alpo Rönty 1997). Ovidius valaisee myös merirosvojen perämiehen

Akoiteen kohtaloa. Tämä kertoo Theban kuningas Pentheukselle tarinan pelastumisestaan ja ryhtymisestään Dionysoksen papiksi, minkä kuultuaan Pentheus käskää viedä Akoiteen sur-

mattavaksi – kuningas kun suhtautui karsaasti serkkuunsa Dionysokseen, joka kuitenkin riensi pelastamaan pappinsa.

Monissa antiikin kirjoitetuissa lähteissä Dionysos-jumala kuvaillaan kauniina ja parattomana nuorukaisena ja itse asiassa suuri osa Dionysos-myyteistä liittyykin joko hänen lapsuuteensa tai nuoruusvuosiin. Delfinit taas merkitsivät Dionysoksen yhteydessä jumalan läsnäoloa ja hänen valtaansa suhteessa palvojiinsa. Viinin aiheuttaman dionyysisen hurmoksen ajateltiin muuttavan ihmisiä ja delfiniksi muuttuminen symboloi monille muutosta kuolemanjälkeiseen elämään.

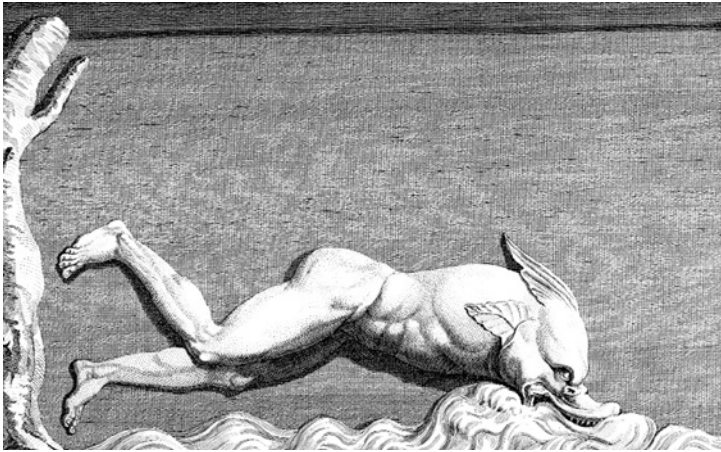
MYYTIT VAASIMAALAUKSESSA

Metamoorfoosi ihmisestä delfiniksi tunnetaan 500-luvun eKr. mustakuvioisessa vaasimaalauksessa sekä kreikkalaisalueilta että etruskeilta. Vaasikuvausten delfineillä on yleisimmin vielä ihmisen jalat, mutta muutos voi tapahtua joskus myös pyrstöstä alkaen. Vuosisadan puoliväliin ajoittuu ehkä Samoksen saarella tehty juomamalja, matalajalkainen kyliks, jonka pohjassa kuvataan juokseva soturi päässään korinttilainen kypärä. Häntä ympäröi kahdessa kehässä kahdeksantoista delfiniä, joista muutamilla on ihmisen jalat. (Kuva 1.)

Attikan mustakuviomaalauksen suurimman mestarin Eksekiaan signeeraama Vulcista, etruskialueelta, löydetty korallinpunainen juomamalja on aiheeltaan kiistanalainen. Osa tutkijoista on pitänyt sitä yleisluontoisena Dionysoksen pursi-kuvauksena, kun osa taas liittää sen merirosvojen muuttumisen jälkeiseen aikaan. Homeerisen hymnin tekstiin sopimattomana on pidetty itse metamorfoosin puuttumisen ohella sitä, että laivassa loikova jumala on parrakas eikä hymnin kuvaama nuorukainen; näin Eksekias olisi ottanut hymnistä aiheen vain mastossa kiipeävään viiniköynnökseen. (Kuva 2.)

Kuva 3. Heinrich Bauerin rekonstruktio Lysikrateen monumentista. (P. Wilson, *The Athenian institution of the Khoregia: the chorus, the city and the stage*, 2000, fig. 13.)

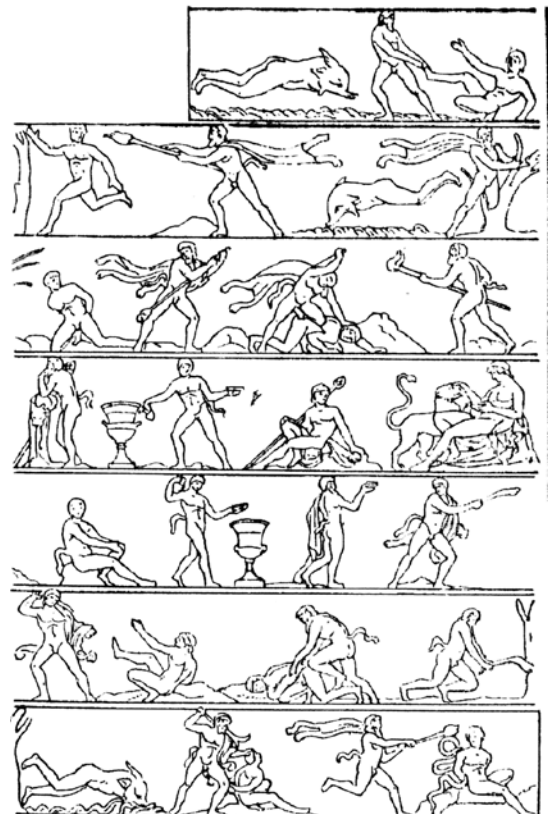

Kuva 4. Lysikrateen monumentin veteen hyppäävä merirosvo muuttumassa delfiiniksi. (J. Stuart – N. Revett, *The Antiquities of Athens Measured and Delineated* by James Stuart F.R.S. and F.S.A. and Nicholas Revett Painters and Architects 1, 1762, pl. 16.)

Münchenin vaasi saattaisi näin ollen viitata pikemmin keväiseen Anthesteria-juhlaan, jossa Dionysoksen kulttikuvaa kannettiin veneessä, kuten ehkä Tarquiniasta löydettyssä attikalaisen mustakuvioamforan fragmentissa. Siinä kuvataan parrakas Dionysos seuralaisineen muratin ja viiniköynnöksen koristamassa laivassa, jota satyyrit soutavat kaksoishuilun ja kitharan tahdittamana.

MYTTI KUVANVEISTOSSA

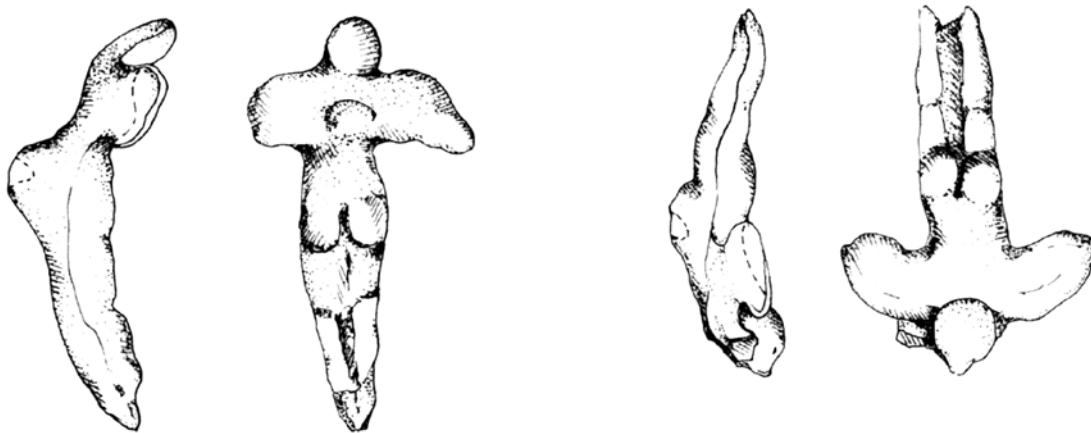
Dionysos ja delfinit tunnetaan myös kuvanveistosta. Ohikulkijalta saattaa helposti jäädä havaitsematta Ateenassa Lysikrateen monumentin yllälaitaa kiertävä friisi, joka liittyy tähän ainoaan lähes kokonaan säilyneeseen koregimonumenttiin. Dionysia-juhlassa ei palkittu ainoastaan draamakirjailijoita, vaan myös muun muassa kuoron kustantaneet henkilöt, koregit, jotka voittoisina saivat palkinnoksi kolmijalat eli tripodit, käytännössä kolmen jalan varassa seisovat suuret metalliastiat. Ne asetettiin näytteille juuri Dionysos-teatterista Agoralle Akropoliin itäpuolitse kiertävän tien varteen, joka sai niiden mukaan nimensä Tripodonkatu – se sillä on vie-

Kuva 5. Lysikrateen monumentin friisi.

läkin. Paremman näkyvyyden takaamiseksi kolmijalkojen jalustoiksi rakennettiin pieniä temppelintapaisia tai, kuten Lysikrateen, poikakuoron ko-

regin tapauksessa vuonna 335/334 eKr., noin neljä metriä korkea kalkkikivijalusta ja sen päälle sylinterimuotoinen tholos, jota koristavat ehkä varhaisimmat ulkotilassa olevat korinttilaistyylliset puolipylväät. Ne ovat kaarevien marmori-levyjen välissä, jotka saattavat olla myöhempää lisää, ja tholos olisikin alun perin ollut avoin

Kuva 6. Nuceria Alfaternan haudan ihmisdelfiini-figuriinien metamorfoosi. (M. de' Spagnolis, *Il mito omerico di Dionysos ed i pirati tirreni in un documento da Nuceria Alfaterna*, 2004, fig. 35.)

ja sisältänyt Dionysos-veistoksen. Korinttilaisten kapiteelien väliin on korkokuvina kuvattu kolmijalkoja ja palkistossa oleva friisi kunnioittaa sekin Dionysosta aiheena merirosvojen muodonmuutos. Ylimpänä katolla olivat sitten palkintotripodia kannattaneet akantinlehdet ja todennäköisesti myös pronssidelfiinit. (Kuva 3.)

Lysikrateen friisin kuva-aiheen taustalla on tuskin sellaisenaan mikään tuntemamme antiikin teksti. Luultavasti kyse on kadonneesta näytelmästä, jossa satyyrit ovat mukana ahdistamassa merirosvoja näiden muuttuessa delfiineiksi. Lysikrateen voittoisa poikakuoro olikin saattanut olla juuri satyyrikuoro. Friisissä hyvin ihmismäiset satyyrit sitovat ja kurittavat merirosvoja kivikkoisella rannalla, kolme rosvoa on muuttumassa delfiineiksi päästä alkaen. (Kuvat 4 ja 5.) Monumenttiin liittyvän piirtokirjoituksen kohdalla itälaidalla on rauhallisesti loikoileva Dionysos, joka rapsuttaa juomaan tulossa olevaa pantteria.

Antiikin ajan roomalainenkaan kuvanveisto ei vierastanut Dionysos ja delfiinit-aihetta. Pompejin läheltä Nuceria Alfaternasta, nykyisestä Nocera Superioresta, löydettiin hellenistisen ajan hautausmaa vuonna 1993. Sen erääseen hautaan oli vainajan matkalle annettu mukaan

Kuva 7. Pompejilaisen Marcus Lucretiuksen talon amoriini saa apua delfiiniltä mustekalan ahdistaa. (EPUH-projekti).

Kuva 8. Muodonmuutos Villa Kéryloksen friisissä. Kuvanveistäjä P.-J.-B. Gasqin tekemä reliefs pohjautuu Lysikrateen monumenttiin. (I. Kuivalainen)

kymmenen kullattua terrakottafiguriinia, jotka esittävät ihmisdelfiinejä muodonmuutoksen ollessa meneillään sekä päästä että jaloista alkaen. (Kuva 6.) Figuriinit ovat varsin pienikokoisia, vain 4–8 cm pitkiä, ja nähty todisteena siitä, että kreikkalainen myytti oli 100-luvulla eKr. tunnettu Campaniassa, ehkä juuri Bacchus-jumalan, kuten Dionysos lännessä tunnettiin, palvojien joukossa. Pompejistakin tunnemme usean esimerkin amoriineista ratsastamassa delfinillä: Hädän hetkellä delfini puolustaa näitä pieniä ratsastajiaan hyökkäävältä mustekalalta. Tällaisia veistoksia on löydetty esimerkiksi suomalaisten tutkijoiden työmaalta Marcus Lucretiuksen talosta, jonka puutarhan kahdessa veistoksessa suuri hätä näkyy jo amoriinien ilmeistä. (Kuva 7.)

Dionysoksen ja delfinien vaikutus näkyy myös 1900-luvun alussa Nizzan lähelle Etelä-Ranskaan rakennetussa yksityistalossa Villa Kéryloksessa, jonka mallina oli hellenistisen ajan deloslainen asuintalo. Sen oikos eli pieni salonki on koristeltu monin Dionysos-aihein ja friisissä esitetään juuri merirosvojen muodonmuutos.

(kuva 8) – Ehkäpä Ateenan-instituutin ystävät voisivat joskus tehdä retken tähän hienoon kohteeseen?

Teksti pohjautuu kirjoittajan esitelmään Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n vuosikokouksessa 27.3.2019.

KIRJALLISUUTTA

D. Paleothodoros, 'Dionysus and the Thyrrenian Pirates', *Origini degli Etruschi: storia, archeologia, antropologia* (Studia archaeologica 186), 2012, 455–485.

M.-C. Beaulieu, *The sea in the Greek imagination*, Philadelphia 2016.

TEEN VÄITÖSKIRJAA Helsingin ja Kölnin yliopistoille vuodesta 2016 lähtien hellenististen kuninkaiden ihailusta Rooman tasavallan ja Augustuksen ajan historiallisissa narratiiveissa ja näiden narratiivien suhteesta roomalaisten moninaisiin käsityksiin omasta kulttuuri-identiteetistään. Olin Ateenassa stipendiaattina marraskuusta 2018 helmikuuhun 2019. Kerron tässä tutkimuksestani, kokemuksestani Ateenasta, ja instituutissa järjestetystä kollokviosta ”Creating and Strengthening Identities: Greek And Roman Stereotypes of the East”.

PALUU ATEENAAAN

Saavuini Ateenaan marraskuussa 2018. Oli kulunut seitsemän vuotta edellisestä oleskelustani Ateenassa vuoden 2011 johdantokurssin yhteydessä. Tuohon aikaan olin vasta opintojeni alussa enkä tiennyt paljonkaan Ateenasta tai antiikista, mutta ekskursiomme Filippos II:n hautaan Verginassa, Aleksanteri Suuren synnyinkaupunkiin Pellaan ja attalidien pääkaupunkiin Pergamoniin tartuttivat minuun pysyvän inspiraation tutkia hellenistisiä kuninkaita. Ajan myötä olen ajautunut Rooman suuntaan, mutta vaikka näkökulma on vaihtunut, kiinnostuksen kohde on pysynyt samana.

Nyt siis pääsin vihdoinkin palaamaan nuoruuteni Ateenaan tutkijana, kiitos Ateenan-instituutin ystävien. Olin päättänyt viettää stipendiaattijaksoni Ateenassa juuri talvella ilmise-

lmastosyistä ja lisäksi siksi, että talvi on rauhallisuudessaan sopivaa aikaa kirjoittamiseen. Tavoitteeni oli siis kirjoittaa mahdollisimman paljon, tutustua Ateenan instituuttiverkostoon ja sen ihmisiin, sekä osallistua helmikuun kollokvioon instituutissamme.

Stipendiaattijaksoni alkoi ongelmitta. Sain ohjaajaltani Björn Forsénilta heti uusimmat kommentit, joiden pohjalta pystyin jatkamaan kirjoittamista. Sain lisäksi tarvittavat dokumentit, joiden avulla sain teetettyä kirjastokortteja ja ilmaisen sisäänpääsykortin arkeologisiin kohteisiin ja museoihin. Totesin kirjastojen katalogien avulla, että aiheelleni suotuisimmat työskentelypaikat olivat *École française d'Athènes* sekä Blegen Library. Lopulta päädyin kuitenkin viettämään valtaosan ajastani *Écolessa*, sillä miellyin välittömästi kirjaston viihtyisyyteen ja tilavuuteen, henkilökunnan hämmästyttävään ystävällisyyteen, työtuolien mukavuuteen, aukioloaikoihin ja sopivaan kävelymatkaan Koroneos-talolta. Suosittelen *Écolea* lämpimästi kaikille kollegoille.

Talvinen Ateena oli itsessään erittäin rauhallinen ja miellyttävä kokemus. Yksi asia ei kuitenkaan vaikuta muuttuvan koskaan vuodenajasta riippumatta – mielenosoitukset. Olen kiinnostunut kulttuuri-identiteeteistä antiikin maailmassa, mutta kysymys on ajankohtainen monille ihmisryhmille myös nyky-Euroopassa. Tästä sain jälleen kerran osoituksen stipendiaattikauteni aikana, kun Kreikan ja Makedonian tasavallan välillä vuosikymmeniä vellonut nimikiista saatiin päätökseen – Kreikan par-

Ranskan Ateenan-koulun kirjastoa.

lamentti hyväksyi niukasti tammikuussa sen, että Makedonian tasavalta muuttaa nimensä Pohjois-Makedonian tasavallaksi. Ennen äänestystä ja sen jälkeen kreikkalaiset osoittivat kiihkeästi mieltään Syntagman edustalla. Verginan auringolla koristettuja Kreikan lippuja ja muita oheistuotteita myytiin mielenosoittajille joka kadunkulmassa päivästä toiseen. Pohdin iltaisin, samalla kun seurasin Koroneos-talon terassilta poliisihelikoptereiden pörräystä mielenosoittajien yllä, että nykykreikkalaiset käsittävät yhä oman kulttuuri-identiteettinsä voimakkaasti antiikin historian kautta. Makedonian tasavallan nimikiista ja nimenmuutoksen kiivas vastustus ovat siitä yksi osoitus. Toki nimikiistassa on muitakin aspektoja, mutta uskallan väittää, että muinaiset ateenalaiset tuskin olisivat arvanneet, että tulevaisuudessa heidän kaupungissaan tul-taisiin huutamaan Makedonian nimeä kreikkalaisen identiteetin puolesta.

TUTKIMUKSENI

Historian alaan kuuluvassa väitöskirjatutkimuksessani ”Redefining Roman Identity – Admiration of Hellenistic Kings in Late Re-

publican and Augustan Historical Narratives” selvitan, millä tavoin ja miksi itäisen Välimeren kuninkaita ihailtiin ja puolustettiin tasavallan lopun ja Augustuksen aikaisessa (n. 200 eaa. – 14 jaa.) roomalaisessa kirjallisuudessa, vaikka

jotkut näistä kuninkaista olivat roomalaisten vaarallisimpia vihollisia ja myös heidän tasavallalleen vastakkaisen hallitusmuodon eli pelätyn yksinvaltiuden edustajia. Pysin osoittamaan systemaattisesti, että ihailun ja puolustamisen tarkoitus oli vuosisadasta toiseen peilata roomalaisia eri tavoin nähin kuninkaisiin ja määrittellä siten roomalaisuutta ja siinä koettua muutosta.

Toiselta vuosisadalta lähtien eaa. roomalaiset ulottivat vaikutusvaltaansa nopeasti kohti itäistä Välimerta. He kukistivat sodissa yksi toisensa jälkeen sen ajan voimakkaimmat hellenistiset kuninkaat: ensin Makedonian Filippus V:n, sitten Seleukidikuninkaan Antiokhos III Suuren, Makedonian Perseuksen ja Pontoksen Mithridates VI:n. Roomalaisilla oli myös useita kuninkaallisia liittolaisia idässä kuten Pergamonin kuningas Attalos I, hänen seuraajansa Eumenes II ja Attalos II, sekä Seleukidikuningas Antiokhos IV. Tämän ajan lähteissä onkin paljon erilaisia kuvauksia hellenistisistä kuninkaista ja heidän vuorovaikutuksestaan roomalaisten kanssa.

Roomalainen kulttuuri-identiteetti perustui alunperin *virtuksen* (roomalaisen moraalikäsit-tyksen peruspilari, jota on vaikea suomentaa mutta usein käytetään sanaa ”miehuullisuus”) ja tasavallan konsepteille. Tutkin siis historiallisten

Ranskan Ateenan-koulun terassi.

narratiivien kautta, miten niissä esiintyvä kuninkaiden ja yksinvaltiuden ihailu suhteutui roomalaiseen kulttuuri-identiteettiin. Historialliset narratiivit nimittäin olivat samaan aikaan (ja ovat yhä) tärkeä kulttuuri-identiteetin rakennuspalikka. Keskiössä eivät ole ainoastaan hellenistiset kuninkaat vaan myös roomalaiset. Tasavallan lopun narratiiveissa roomalaisiin komentajiin liitettiin yhä enemmän samanlaisia ominaisuuksia kuin hellenistisiin kuninkaisiin. Itse kullakin tulee varmasti ensimmäisten joukossa mieleen Sulla tai Marcus Antonius. Augustuksen ajan lähteissä Augustus itse näyttäytyy vastahakoisena mutta suopeana yksinvaltiaana, joka pyrki propagandansa mukaan palauttamaan roomalaisen moraalin sellaiseksi, millainen sen kuviteltiin olleen edesmenneen tasavallan aikana.

Tasavallan ja yksinvallan vastakkaisuus oli tärkeä teema Augustuksen ajan kirjallisuudessa, sillä Augustuksen täytyi oikeuttaa yksinvaltansa

jotenkin vuosisatoja kestäneen tasavallan jälkeen. Yksinvaltiuden ja roomalaisen identiteetin yhteensovittaminen ei ollut yksinkertainen prosessi, ja Augustuksen rooli siinä oli ratkaiseva. Siirtymä tasavallasta yksinvaltaan Augustuksen kautta osui kriittiseen aikaan kulttuuri-identiteetin kannalta myös siksi, että Augustuksen hallituskauden loppuun mennessä roomalaiset olivat valloittaneet tai saaneet muuten valtansa alle koko Välimeren rannikon. Tästä seurasi jatkuva, laajamittaista, ja intensiivistä kulttuurista vuorovaikutusta roomalaisen ja itäisten kulttuurien välillä.

Aiemmassa tutkimuksessa on yleensä tyydytty toteamaan, että ennen Augustuksen aikaa roomalaiset vihasivat kuninkaita ja näkivät yksinvaltiuden konseptin vakavana uhkana tasavallalleen, jonka katsottiin olevan parempi ja roomalaiselle luonteenlaadulle sopivampi hallitusmuoto. Yksinvaltius olisi tämän ajatuk-

Kirjastosta kotiin.

Olympieionin korinttilaiset pylväät.

sen mukaan edustanut roomalaisille heikompaa itäistä kulttuuria, ”toiseutta”. Myös minun lähökohtanani on Edward Saidin ja Stuart Hallin perusajatus siitä, että oma identiteetti rakentuu suhteessa muihin, mutta vien analyysini pidemmälle. Saidin *Orientalismin* jälkeen antiikin-tutkimuksessa on keskitytty liian yksipuolisesti yksinvaltioiden negatiiviseen kuvaukseen ja siihen, kuinka roomalaiset oikeuttivat sillä ekspansionismiaan. Kokonaisvaltaisen kuvan saavuttamiseksi olisi hyvä tutkia erottavien tekijöiden lisäksi sitä, mitä yhteistä roomalaisella kulttuurilla nähtiin olevan muiden kulttuurien kanssa. Tasavallan lopun ja Augustuksen ajan kulttuuri-identiteeteistä ei pidä yrittää muodostaa keinotekoisen yksipuolista kuvaa, sillä lähteekään eivät sitä tee.

HELLENISTISTEN KUNINKAIDEN JALANJÄLJISSÄ ATEENASSA

Bonustehtäväksi olen asettanut itselleni käydä talven mittaan kaikissa Ateenan arkeologisissa kohteissa ja museoissa ainakin kerran, sillä seitsemän vuoden aikana kertyneen uuden tiedon ansiosta se olisi lähestulkoon kuin ensimmäinen vierailu niissä kaikissa. Väitöskirjassani tutkin pääasiassa historiallisia narratiiveja, mutta päätin tutustua läheisemmin näiden narratiivien fyysiseen kontekstiin Ateenassa. Ateena sijaitsi monenlaisten valtakamppailujen keskellä idän kuningaskuntien, Makedonian ja roomalaisten vaikutusvallan yhtymäkohdassa. Ateena oli tärkeässä osassa muiden kreikkalaisten kaupunkivaltioiden tavoin roomalaisten ja hellenististen

Kerameikoksen arkeologisen alueen raunioita. Vasemmalta lähti Pyhätie Eleusikseen, keskellä on Pompeion eli panathenaiakulkueen (kr. *pompe*) lähtöpaikka ja oikealta johti tie Dipylonportin kautta mm. Platonin Akatemiaan.

kuninkaiden välisissä sodissa. Lisäksi Ateena oli yksi taiteen ja oppineisuuden tärkeimmistä keskuksista, jonne saapui vierailijoita niin idästä kuin lännestä. Monet hellenistiset kuninkaas ja roomalaiset olivat käyneet siellä henkilökohtaisesti ja jopa opiskelleet siellä. Päätin käydä ainakin paikoissa, jotka liittyvät tutkimuksessani tärkeisiin hellenistisiin kuninkaisiin.

Olympeion eli Olympoksen Zeuksen temppli oli tietysti yksi tässä mielessä kiinnostava kohde. Seleukidikuningas Antiokhos IV Epifanes on keskeinen hahmo tutkimissani roomalaisissa historiallisissa narratiiveissa. Hän esiintyi itäisen Välimeren hyvän tekijänä ja sponsoroi vuosisatoja keskeneräisenä olleen temppelin rakennustöiden jatkamisen 174 eaa. asettaen projektin johtoon roomalaisen arkkitehdin Decimus Cossutiuksen. Temppli ei ehtinyt valmistua ennen kuninkaan kuolemaa, mutta ainakin siihen saatiin lisättyä komeat marmoripylväät, joita voimme nykyäänkin ihailla paikan päällä. Osa pylväistä on ajan saatossa päätyneet ainakin Roomaan, jonne Sulla vei ne Juppiterin temppelin rakennustarpeiksi vuonna 86 eaa. Ateenan valloituksen yhteydessä.

Antiokhos IV kävi elämänsä aikana Ateenassa myös henkilökohtaisesti. Appianos kertoo (*Syr.* 45), että kun hänet päästettiin lähtemään Roomasta, jossa hän oli ollut pitkään panttivankina, hän suuntasi juuri Ateenaan, sillä hänen kotikapunkinsa Antiokian valtaistuimella istui hänen veljensä Seleukos IV. Antiokhos saattoi viettää Ateenassa jopa yli kolme vuotta, jos Ateenan Agoralta löytyneen vuoden 178/7 eaa. piirtokirjoituksen (*IG II³ 1 1309 / SEG 32.131*) ”Antiokhos” viittaa häneen. Seleukos murhattiin vuonna 175 eaa. ja Antiokos riensi saman tien Antiokiaan ottamaan valtaistuimen ja Seleukidi-imperiumin haltuunsa Pergamonin hallitsijoiden Eumenes II:n ja tämän veljen Attaloksen avustuksella. Agoralla oli esillä piirtokirjoitus ja mahdollisesti myös Antiokhoksen näköisveistos tämän tapahtuman kunniaksi (*IG II³ 1 1323, rivit 55–56*). Antiokhoksen oleskelu Ateenassa ei siis kestänyt pitkään, mutta hän ylläpiti ystävällisiä suhteita kaupunkiin myös myöhemmin sponsoroimalla Olympeionin rakennustyöt.

Agoraltakin löytyy paikan päällä ihailtava jälki hellenististen kuninkaiden tiiviisistä kontakteista Ateenaan: Attaloksen stoaan rekonstruktio

ja alkuperäinen piirtokirjoitus (*IG II² 3171 / SEG 16.158*). Attalos II, joka oli Pergamonin kuningas 159–138 eaa. veljensä Eumenes II:n kuoltua ja roomalaisten tärkeä liittolainen, on myös merkittävässä osassa tutkimiani narratiiveja. Attalos halusi lahjoituksella kiittää ateenalaisia siellä nuorena prinssinä saamastaan opetuksesta. Stoaan rekonstruktio rakennettiin 1952–1956 American School of Classical Studies at Athensin toimesta alkuperäisen stoaan mallin mukaan. Kuninkaan ateenalaisille tekemää lahjoitusta julistavan piirtokirjoituksen palaset ovat esillä stoaan tasanteen edessä pusikossa. Stoa ei kuitenkaan ollut ensimmäinen laatuaan, vaan myös Attaloksen isovelji Eumenes II oli rakennuttanut vastaavanlaisen stoaan Akropolin etelärinteeseen. Myös Eumenes oli käynyt Ateenassa ainakin auttaessaan roomalaisia sodassa Makedonian Filippos V:ta vastaan (*Liv. 35.39.1*).

Kävelyretkeni näiden kuninkaiden jäljissä jatkui Agoralta lyhyen matkan päähän antiikin Ateenan pääportille Dipylonille. Se oli kaupunkia ympäröineen Themistokleen muurin suurin sisään- ja uloskäynti, ja sen kautta kulki tie Pireuksen satamaan. Kaikki kuninkaat, roomalaiset, ja muut henkilöt, jotka ovat koskaan saapuneet Ateenaan Pireuksen kautta, ovat menneet tästä portista. Dipylonista ei ole paljon jäljellä, mutta sen luona voi vierailla Kerameikoksen arkeologisen alueen sisällä. Kerameikoksen alueeseen liittyy paljon muitakin kiinnostavia asioita kuten haudat, Eleusikseen viennyt pyhä tie, ja kilpikonnakolonia, mutta tällä kertaa suuntasin suoraan Dipylonin luo ja asetuin muinaisen tien kohdalle lukemaan Polybioksen (16.25.1) ja Liviuksen (31.14.11–15.7) kuvauksia siitä, kun Pergamonin kuningas Attalos I, yllämainittujen Eumenes II:n ja Attalos II:n isä, saapui liittolaistensa roomalaisten kanssa Ateenaan vuonna 200 eaa.

Näiden historioitsijoiden mukaan koko Ateenan kansa naisia ja lapsia myöten oli kokoontunut Dipylonin edustalle ihailemaan kuninkaan saapumista kaupunkiin. Kulkueen

edetessä ateenalaiset osoittivat suosiotaan sydämensä kyllyydestä roomalaisille ja vielä enemmän Attalokselle – auttoivathan he Ateenaa vihamielistä Makedonian Filippos V:ta vastaan. Dipylonin sisällä vieraiden aiheuttama yleinen hurmos jatkui ja ja papit ja papittaret ottivat heidät siellä vastaan. Attalosta pyydettiin toimittamaan eläinuhrin jumalille, ennen kuin kulkue pystyi jatkamaan matkaansa. Tätä seurasi vielä muita suuria kunnianosoituksia kuten se, että yksi Ateenan sankareiden mukaan nimetyistä fyleistä, ”heimoista”, nimettiin ”Attalikseksi”. Tämä on vain yksi monista tähän paikkaan liittyvistä tarinoista ja teksteistä. Ateenassa on helppoa etsiä eri paikkoihin liittyviä antiikin lähteitä esimerkiksi ToposText -sovelluksen avulla.

KOLLOKVIO ”CREATING AND STRENGTHENING IDENTITIES: GREEK AND ROMAN STEREOTYPES OF THE EAST” 8.–9.2.2019

Stipendiaattikauteni huipentui Suomen Ateenan-instituutin järjestämään kollokvioon, jossa joukko toiseuteen ja identiteettiin erikoistuneita antiikintutkijoita kokoontui keskustelemaan kreikkalaisten ja roomalaisten suhtautumisesta itäisen Välimeren kulttuureihin. Erityisenä näkökulmana oli se, kuinka näitä ”toisia” käytettiin määrittelemään omaa kulttuuri-identiteettiä antiikin kirjallisuudessa ja taiteessa. Tutkimuksessa on keskitytty paljon siihen, kuinka erityisesti negatiivisia stereotyyppioita käytettiin tällä tavoin – itään liitettiin usein omasta kulttuurista eriäviä ominaisuuksia ja mielikuvia äärettömistä rikkauksista, yksinvaltiudesta, feminiinisyydestä ja yleisestä moraalityyppisyydestä. Kollokviossa haluttiin ottaa uusi näkökulma. Puhujat keskittyivät erityisesti sellaisiin antiikin lähteisiin, joissa puhutaan kulttuurierojen sijasta tai lisäksi myös kulttuurisyyteistä, kulttuurien sekoittumisesta ja kreikkalaisten sekä roomalaisten pyrkimyksistä ymmärtää vieraita kulttuureja.

Kollokvio Suomen Ateenan-instituutissa 8.–9.2.2019: "Creating and Strengthening Identities: Greek And Roman Stereotypes of the East". Kuva: Maria Jokela.

Kollokviossa oli yhdeksän puheenvuoroa. Emma Dench Harvardista ja Tom Harrison St. Andrewsista pitivät keynote-luennot. Yksittäisten esitelmien näkökulmat vaihtelivat hellenistisistä kuninkaista ja kuningattarista barbaareihin. Keskustelua syntyi runsaasti, sillä kaikki puhujat olivat aihepiirin asiantuntijoita ja pystyivät kommentoimaan jokaista esitelmää. Myös yleisö oli innostunut ja instituutimme pieni kirjasto oli täynnä kuulijoita aamusta iltaan. Koen olevani hyvin onnekas, että pääsin näiden kokeneiden tutkijoiden kanssa mukaan tähän kollokvioon, joka liittyy suoraan omaan väitöskirja-aiheeseeni. Olen ollut useissa suurissa konferensseissa aiemmin, mutta niissä ei koskaan synny samanlaista yksityiskohtaista keskustelua kuin tällaisissa tarkoin rajatuissa kollokvioissa.

Oma esitykseni käsitteli Polybioksen ja Liviuksen kuvausta Seleukidikuningas Antiokhos IV Epifaneesta. Antiokhos eli Roomassa sotavankina ainakin 10 vuotta elämästään, ennen kuin hänestä tuli Seleukidivaltakunnan kuningas ja roomalaisten uskollinen liittolainen. Roomalaislähteiden kuvaus on mielenkiintoinen kollokvion aiheen kannalta, sillä niissä an-

netaan ymmärtää, että Antiokhos oli Roomassa asuessaan roomalaistunut. Kuninkaalliset vangit saivat nimittäin elää vapaata ja rikasta elämää roomalaisen ylimystön joukossa. Polybiuksen ja Liviuksen mukaan Antiokhos yritti siksi myöhemmin kuninkaana vakiinnuttaa tiettyjä roomalaiselle kulttuurille tyypillisiä tapoja kuten gladiaattorinäytännöt pääkaupunkiinsa Antiokiaan. Esityksessäni käsitelinkin etenkin sitä, miten tämä kulttuurinen omiminen onnistui tai ei onnistunut Polybioksen ja Liviuksen mielestä.

Sain muilta puhujilta ja yleisöltä suuren määrän kommentteja, joiden pohjalta oli helppoa viilata esitelmääni liittyvää väitöskirjakappaletta kollokvion jälkeen. Erityisen inspiroivaa oli nähdä, että minä en ole selvästi ainoa, joka kokee nämä kysymykset valtavan kiinnostaviksi. Kollokviosta tulee julkaisu, josta kiinnostuneet pääsevät perehtymään aiheeseen tarkemmin.

Kiitän Björniä ja Anttia sekä instituutin väkeä kollokvion järjestämisestä ja että minä pääsin siihen mukaan. Kiitän myös Ateenan-instituutin ystäviä, instituuttia, ja Koroneostaloa koko ajastani Ateenassa. ☺

PIETARSAARELAISEN MERIKAPTEENIN ANTIKKIKOKOELMA

LEENA PIETILÄ-CASTRÉN &
ERKKI SIRONEN

JOUKKO HELSINGIN yliopiston nuoria antiikin-tutkijoita alkoi 1990-luvun lopulla kartoittaa kotimaan antiikkikokoelmia ja asiasta tehtiin jopa *Helikonin* erikoisnumero 3/1997. Hanke osoittautui varsin hedelmälliseksi – opiskelijoiden graduina ja muina erillistutkimuksina se on jatkunut tähän päivään. Tunnetusti Suomessa ei ole kreikkalais-roomalaiselle aineistolle omistettua museota. Helsingin yliopiston klassikoilla on tosin Metsätalossa opetuskokoelma, Joensuuun taidemuseossa on taidehistorian professori Onni Okkosen antiikkikokoelman ympärille kasvanut antiikkihuone, ja Raahen museossa on näytteillä 1800-luvun merimiesten tuliaisista koottu esineistö.

Ulkomaille ammattinsa puolesta matkustaneet toivat antikviteetteja 1800-luvulla matkamuistoina. Vuosien, vuosikymmentenkin ajan niitä pidettiin joko kotona tai ne lahjoitettiin eri tahoille, paikallismuseoihin tai Helsingin yliopiston Historiallis-kansatieteelliseen museoon, Kansallismuseon edeltäjään. Jälkimmäisen valitsi myös ”kapten H. Roos” 12. tammikuuta vuonna 1876 viiden esineensä lahjoituskohdeeksi (Inv. KM 14560:943–947). Neljä esineistä oli Pompejista, viidennestä taas oli merkintä ”en grafvård av röd sandsten från Gythion (Marathon)”. Erityisesti tuo hautakivi herätti kiinnostusta, koska siinä oli vuoden 1959 arkistotiedon mukaan kreikkalainen piirtokirjoitus, harvinaisuus suomalaisessa antiikkiesineistössä. Arkistotiedot oli kopioitu 1800-luvun alkuperäisestä museoluettelosta.

Piirtokirjoitusten tutkija ja kollega Erkki Sirosen kanssa päätimme muutama vuosi sitten ottaa selvää arvoituksellisesta Roosista ja hänen kokoelmastaan. Ensimmäinen ylitettävä este oli hautakiven löytäminen, se kun tuntui kadonneen jälkiä jättämättä, toinen oli Roosin henkilöllisyyden selvittäminen – oliko hän armeijan kapteeni vai merikapteeni, mikä oli hänen etunimensä ja mikä oli hänen elämänkohtalonsa. Museoviraston alttiin henkilökunnan avulla kivi lopulta löytyi Orimattilan varastosta. Sinne se oli siirretty Ritarihuoneelta, jossa joku sen muisti takavuosina nähneensäkin.

Kapteeni Herman Roos.
Kuva: Pietarsaaren kaupunginmuseo.

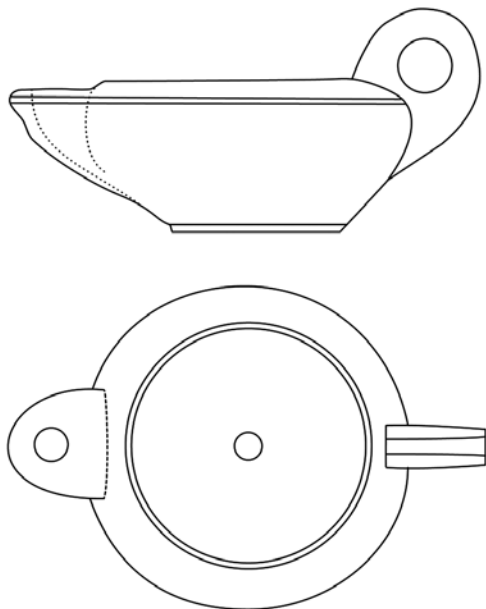
Roosin pompejlaisia esineitä.
Kuva: I. Järvinen, Kansallismuseo.

Itse konkreettinen lahjoitus on hämärän peitossa, koska Roos oli museotiedosta ilmenevänä ajankohtana alkuvuonna 1876 kaukana kotimaasta. Hän oli purjehtinut jo syyskuussa fregatti Vanadiksella Lontoon ja Kapkaupungin kautta Jaavalle, josta palasi Plymouthiin vasta maaliskuussa 1876. Muun muassa Roosin komentamien laivojen aikatauluja ja reittejä on selvittänyt merikapteeni Jukka Mikkola, jolta me antiikintutkijat myös saimme arvokasta apua. Roos

H. Roosia ruvettiin etsimään oletuksella, että hän todennäköisesti oli merikapteeni. Suomen sukututkimusseurassa työskentelevän agentin, antiikintutkijan ja ystäväyhdistyksen johtokunnan jäsenen Laura Ahon avulla selvitettiin 1800-luvun jälkipuoliskolla aktiivisia, etunimeltään H-alkuisia Rooseja eri merimieshuoneiden arkistoista. Monien vaiheiden jälkeen päädyttiin pietarsaarelaiseen Herman Gustaf Roosiin (1825–1881), kun lisätietoa oli saatu myös eri tahoilta Pietarsaaressa ja Vaasassa. Roos valmistui 1846 sekä ensimmäiseksi perämieheksi että merikapteeniksi Vaasan merimieskoulusta. Hänen matkoistaan on kuitenkin varmaa tietoa vasta vuodesta 1869, jolloin hän komensi pietarsaarelaisen Malmin kauppahuoneen valtamerialuksia. Sitä ennen hän lienee tavanomaisesti liikkinut pienemmillä aluksilla Itämeren satamissa ja Välimerelläkin, josta suolaa haettiin Napolista, Cagliariasta, Trapanista ja Palermosta – kaikki mahdollisia antikviteettien hankintapaikkoja.

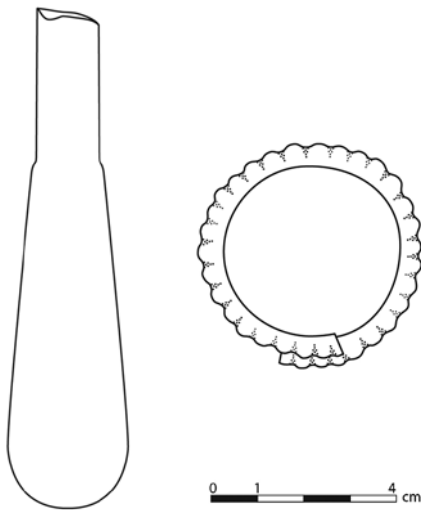
näyttäisi tehneen lahjoituksensa näin ollen välimiehen avulla.

Lahjoituskokoelman alkuperään liittyy kaksi tietoa, Pompeji ja Gythion (Marathon). On mahdoton sanoa, hankkiko Roos esineensä

0 1 4 cm

Poltetusta savesta tehty öljylamppu.
Piirros: L. Pietilä-Castrén ja M. Holappa.

Lasiampulli ja pronssinen rannerengas.
Piirros: L. Pietilä-Castrén ja M. Holappa.

paikan päältä itse, vai ostiko hän ne jostakin Välimeren tai Euroopan satamakaupungista. Pelkkä viitteellinen löytötieto on kuitenkin tärkeä ja auttaa tämän päivän tutkijaa aineiston analyysissä.

Pompejista hankitut neljä esinettä ovat kahdesta eri löytöyhteydestä. Pronssiselle rannerengalle löytyi verrokki Strianon hautausmaalta yksitoista kilometriä Pompejista koilliseen. Ajoin on viimeistään 500-luku eKr. – pienikokoiseksi ehkä tarkoituksella katkaistu rannerengas lienee peräisin lapsen haudasta. Meidän ajanlaskumme ensimmäisen vuosisadan jälkipuoliskon löytöjä taas ovat hajustepullo puhalletusta lasista, jollainen oli yleinen kaikkialla Apenniinien niemimaalla, sekä öljylamppu, jollaisia tehtiin ainoastaan paikalliskäyttöön Campaniassa. Neljäs Pompejiin liittyvä löytö koostuu neljästä marmorisesta mosaiikkitesterasta, alun perin ehkä geometrisaiheisesta mustavalkokuvioidusta lattiasta.

Punaiseksi hiekkakiveksi mainitun hautakiven väitettiin olevan peräisin Gythionista, lisätietonaan Marathon. Koska Ateenan-instituutin amanuenssi Memi Gourdouba ei onnistunut

löytämään tällaista Gythionia Marathonin seudulta tai muualtakaan Attikasta, ryhdyimme etsimään paikkaa luontevammin Peloponnesoksen niemimaan keskimmäisen haaran Gythionin kaupungista. Tuolle suunnalle viittasi myös itse kivilaatu, joka oli Gythionin satamakaupungista etelään olevan Matapanin niemen punaista marmoria, eikä siis suinkaan hiekkakiveä. Antiikin aikana kivi tunnettiin mm. latinaksi nimellä marmor Taenarium ja nykyisin italiantielisellä nimellä rosso antico. Jo tässä vaiheessa oli selvää, että museoluettelon kirjoittajalle tutumpi Marathon olikin itse asiassa Marathonisi, jolla nimellä Gythionin kaupunki tunnettiin osmanijalla. Ehkä jo kiven 1800-luvun hankkijallakin nimet ja sitä kautta raportointi Suomessa olivat menneet sekaisin.

Kivi on päätykolmioon huipentuva suorakulmio, mitoiltaan n. 37 x 26 x 3.5 cm ja painoltaan 7.5 kiloa. Päätykolmiota rajaavat ylhäällä

Gythion sijaitsee Peloponnesoksen niemimaan eteläosassa. Kartta: Vesa Vahtikari.

antiikin arkkitehtuurista tutut palmettiaiheiset akroterionit ja alapuolella astragaali eli helminauha. Alempana on tekstinä jäähyväistervehdys naispuoliselle Aphrodeisia -nimiselle vainajalle ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΑ ΧΑΙΡΕ, *Aphrodeisia khaire*, ”Ter-ve, Afrodisia!” Kirjainmuotojen perusteella hau-takivi on ajoitettavissa ensimmäiselle esi- tai jäl-kikristilliselle vuosisadalle. Samalle ajankohdalle oli myös ominaista käyttää nimestä Aphrodeisia- kirjoitusmuotoa Aphrodisian sijaan.

Gythionin seudun julkaistuista piirtokir-joituksista ilmenee, että punaiseen kiveen niitä kaiverrettiin harvoin, vain viisi tunnettua kappal-etta hellenistiseltä ajalta keisariajalle, julkisista yksityisiin votiivi- ja hautapiirtokirjoituksiin. Jälkimmäisistä huomio kiinnittyy erityisesti ki-veen, jonka ranskalainen tutkija Philippe Le Bas oli kopioinut jo 1840-luvulla piirtokirjoitusten etsintämatkallaan, ja jonka toinen ranskalainen Paul Foucart julkaisi sitten 1870-luvulla edelli-sen muistiinpanojen perusteella kuitenkin ilman mittoja ja kiven kuvausta, ainoastaan tutulta näyttävänä tekstinä ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΑ ΧΑΙΡΕ (Ph. Le Bas – P. Foucart, *Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure* 2. Paris 1870, 517, 248c). Ranskalaisten julkaiseman hautakiven nykyises-tä sijaintipaikasta ei ole mitään tietoa.

Onkin varsin todennäköistä, että kivi myy-tiin pian sen jälkeen, kun se oli dokumentoitu julkaisua varten. Vähäisen painonsa vuoksi se oli helppo kuljettaa kainalossa ja saattoi vaihtaa useamman kerran omistajaa Länsi-Euroopan tai Ison Britannian satamissa, joissa myös Roos usein kävi. Myyntivaltteina saattoivat olla harvi-nainen punainen kivi ja miltei Afroditelta kuu-lostava ja näyttävä nimi, josta Gythionin seudun mytologiaa tunteva ovela myyjä olisi saattanut ottaa kaiken irti liittämällä kiveen tarinan Marathonisista eli antiikin aikaisesta Kranaën saaresta: Homeros kertoo siitä *Ilias*-eepoksensa kolmannen laulun säkeessä 445 paikkana, jossa Spartan kaunis Helena ja Troijan prinssi Paris viettivät ensimmäisen yönsä ennen pakoaan Troijaan.

ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΑ
ΧΑΙΡΕ

Hautakivi punaista marmorია. Kuva: I Järvinen, Kansallismuseo. Piirros: E. Sironen ja M. Holappa.

Määrältään merikapteeni Herman Roosin kokoelma vastaa monien muiden suomalaisten 1800-luvun tuliaisista. Siinä on kuitenkin merkit-tävänä poikkeuksena jo antiikin maailmassa har-vinainen punainen piirtokirjoituskivi. Voimme iloita siitä, että se löydettiin jälleen, ja toivomme sen pääsevän varaston pimeydestä arvonsa mu-kaisesti näytteille. Me tutkijat olimme etuoikeu-tettuja saadessamme perehtyä merikapteeniin ja hänen pieneen kokoelmaansa esimerkkinä antiin-kin vaikutuksesta Suomessa. Marathonisin pik-kuruiseen saareen pääsee nykyisin jalan lyhyttä kannasta pitkin Gythionin kauniista vuorten kehystämästä rantakaupungista. ☪

STAVROS NIARCHOS FOUNDATION CULTURAL CENTER (SNFCC)

Kulttuurikeskus pintaa syvemmältä

LASSI JAKOLA &
MINNA KULOJÄRVI

ATEENAN KAUPUNKIALUEEN viehättävien kukkuloiden joukkoon on ilmestynyt uusi tulokas. Elokuussa 2016 avautunut Stavros Niarchos -säätiön kulttuurikeskus Kallitheassa todellakin muistuttaa Ateenasta päin katsottuna noin 50 metrin korkeuteen kohoavaa kukkulaa. Ulkonäkö kuitenkin pettää: istutuksin maisemoitu kukkula on keinotekoinen ja peittää alleen Kreikan kansalliskirjaston ja Kansallisoopperan uudet hulppeat tilat. Vesa Vahtikari esitteli kokonaisuuden Helikonin lukijoille heti avajaisten jälkeen (*Helikon* 2/2017). Nyt, kun keskus on ollut toiminnassa kaksi ja puoli vuotta, on aika sukeltaa pintaa syvemmälle.

KULTTUURIA NÄYTTÄVISSÄ PUITTEISSA – YKSITYISELLÄ RAHALLA

Syksyllä 2018 avattu Stavros Niarchos -säätiön kulttuurikeskuksen (SNFCC) rakentaminen on ollut valtava voimainponnistus pitkään talouskriisin hampaissa kärvistelleessä Kreikassa. Se on vuoden 2004 olympialaisten jälkeen epäilemättä Ateenan lähialueen massiivisin rakennusprojekti: kokonaisuuden lopullinen hintalappu oli yli 600 miljoonaa euroa ja se rahoitettiin – kuten myös keskuksen ylläpito ainakin vuoteen 2022 saakka – yksityisen Stavros Niarchos -säätiön varoista. Mainiikkaan arkkitehti Renzo Pianon (1937–, mm. Pariisin

Pompidou-keskus ja New Yorkin Whitney-taidemuseo) suunnittelema, 210 000 neliömetrin kokoisella alueella sijaitseva kulttuurikeskuskokonaisuus sisältää Kreikan kansalliskirjaston ja -oopperan uudet tilat sekä laajan puistoalueen ja vesialtaan, joiden on tarkoitus toimia myös kansalaisten olohuoneena ja ulkoilutiloina. Kokonaisuus on rakennettu entisen raviradan paikalle merenrannan läheisyyteen. Hieman kaukaisemmassa menneisyydessä – nimittäin klassisessa antiikissa – alue on toiminut ainakin Faleronin hautausmaana: rakennustöiden yhteydessä tehdyissä kaivauksissa (2012–2013) löydettiin mm. sidottuina haudattujen ihmisten luurankoja, jotka on ajoitettu 600-luvulle eaa. Löydökset aiheuttivat pari vuotta sitten jonkinlaisen sensaation arkeologipiireissä, sillä hautaustapa vaikuttaa viittaavan jonkinlaiseen vankien massateloitukseen. Löydös on alustavasti liitetty perinteisen aristokratian ja demokraattisten voimien yhteenottoon arkaaisen ajan Ateenassa (Ks. esim. <http://www.greece-is.com/news/archaeologists-unearth-mass-graves-faliron-delta/>).

Kulttuurikeskuksessa järjestetään päivittäin sekä kreikan- että englanninkielisiä, arkkitehtuuriin keskittyviä esittelykierroksia. Erillisellä kierroksella pääsee tutustumaan myös keskuksen liittyvään laajaan puistoalueeseen: englanniksi puistokierroksia pidetään ainakin talvikuukausina vain torstaisin. Osallistuimme

Kuva 1. SNFCC koillisesta. Kukkula Majakka-paviljonkeineen.

joulukuun alkupuolella 2018 molemmille kierroksille, jotka kestivät yhteensä kolmisen tuntia. Tervetuloa mukaan kierrokselle puistoon ja rakennuksiin!

ILLUUSIOITA ERI ILMANSUUNNISTA

Oswald Spenglerin (1880–1936) mukaan antiikin kreikkalaista doorilaistemppeleä luonnehtii olennaisesti piirre, jota voidaan luonnehtia kappalemaisuuudeksi – temppeleä voidaan lähestyä *jokaisesta suunnasta* niin, että rakennus näyttää suurin piirtein samalta, kappalemaiselta ykseydeltä. Hieman karrikoiden voisi sanoa, että tämän luonnehdinnan valossa SNFCC-keskus on niin kaukana kreikkalaisesta temppeleistä kuin vain mahdollista: rakennuskokonaisuus nimittäin näyttäytyy *aivan erilaisena* eri ilmansuunnista ja tuntuu näin ikään kuin leikkisästi pettävän katsojansa odotuksia.

Koillisesta lähestyttäessä havaitaan ensisijaisesti loivasti kohti kukkulan huipulla olevaa suurehkoa paviljonkia nouseva puistoksi maisemoitu rinne. (Kuva 1.) Kukkulan huipulla oleva paviljonki on nimetty Majakaksi (kr. *fáros*), ja

siinä sijaitsee kahvila ynnä muita julkisia oleskelutiloja. Huipulta avautuu upea maisema toisaalta koilliseen kohti Ateenaa ja toisaalta lounaaseen kohti merta. Oppaamme kertoo, että eräs arkkitehti Pianon idea olikin tarjota Kallitheat kaupunginosalle se, mitä sillä nimensä mukaan olettaisi olevan – nimittäin ”kaunis maisema”. Tässä onkin onnistuttu poikkeuksellisen hyvin. Ateenan keskustaan päin katsoessa luiskamainen puisto häivyttää allansa olevan megalomaanisen kokaisen rakennuksen miltei kokonaan. Keinotekoinen kukkula on luonut Kallitheat kaupunginosalle myös uuden yhteyden Välimeren ’viinisille ulapoille’ yli rantaa pitkin kulkevan autobaanan, joka aikaisemmin erotti kaupunginosan Falironlahdesta. Majakalta ei tule ilmi, että rakennuksen ja meren välissä on tosiasiaa edelleen moottoritie: tilat on suunniteltu niin, että katsoja tuntee olevansa aivan rannan huvivenesataman tuntumassa.

Illuusio säilyy myös kukkulan huipulla. Kun ”majakalta” laskeutuu alas kulttuurikeskuksen sisäänkäynnille, tuntuu kuin kävisi sisään syvälle maan sisään kaivettuun rakennukseen – vaikka tosiasiaa laskeutuukin *alas* rakennuskompleksin katolta.

Tarkastelkaamme nyt samaa rakennusta kaakosta päin, jolloin rakennuskokonaisuuden massiivisuus tulee parhaiten esiin. (Kuva 2.) Julkisivut ovat maasta kattoon ulottuvaa lasiseinää. Rakennusten väliin jää osin avoin agora, jonka takaosassa on käynti kahvilaan: lähempää katsoen agora itse asiassa laajenee lasiseinien ansiosta osaksi oopperan ja kirjaston aulatiloja. (Kuva 3.) Rakennusten dialektiikka on kiinnostava: kirjasto edustaa hiljaisuutta, ooppera äänekkästä musiikkia, niiden välissä oleva agora puolestaan julkista tilaa. Itse rakennus on eräänlaista 'wau-arkkitehtuuria', joskin pelkistetyimmässä muodossa: mittakaava on valtava, ja rakennuksen julkisivut suuria ja vaikuttavia, miltei pompöösejä. Kiilamaista kirjastoa reunustava pitkä betoniseinä näkyy suurena ja hallitsevana valkoisena betonikolossina. Täältä katsoen ei aavistaisi kompleksin päällä olevaa valtavaa rinnepuistoa! – Kiehtovaa onkin, kuinka sama rakennuskokonaisuus ilmenee katsojalle aivan eri tavoin riippuen siitä, mistä suunnasta sitä katsoo, ja mistä suunnasta sitä lähestyy.

Rakennuskompleksin edustalla on 400 metriä pitkä merivesiallas ja yhteys moottoritien yli rantaan ulottuvalle kävelykadulle. Vesiallas ympäristöineen muodostaa puiston ohella alueen toisen julkisen ulkoilmakeskuksen: sen koillis-päästä löytyy paviljonkimainen vierailijakeskus kahviloineen. Vierailijakeskuksesta voi vuokrata polkupyöriä, joilla voi tutustua laajaan puisto-alueeseen – tai lainata kesäsunnuntaisin vaikkapa Laser-jollia, joilla voi harjoitella purjehdusta merivesialtaassa!

KANSALLISKIRJASTO

Uuden kansalliskirjaston pinta-ala on 24 000 m². Kirjastosalista on saatu niin ulkoa kuin sisältäkin katsoen vaikuttava: kirjaston sisäänkäyntiä reunustaa "kirjalinna", jossa hyllyt nousevat avoimessa tilassa noin 30 metrin korkeuteen. (katso lehden kansikuva). Hyllyjä reunustaa neljä kapeahkoa parveketta – joihin yleisöllä ei kuitenkaan ole pääsyä. Nauhoin rajattu kirjahylly-

Kuva 2. NFCC kaakosta. Vasemmalla oopperatalo, taustalla kiilamainen kansalliskirjasto, edessä vesiallas. Kuvan 1 Majakka-paviljonki on oopperatalon katolla.

Kuva 3. Kansalliskirjaston kirjalinna ilta-aikaan agoralta nähtynä. Avoin ulkotila jatkuu lasiseinien läpi kirjaston ja oopperatalon aulatiloihin.

jen alue ei muutoinkaan ole yleistä julkista tilaa, vaan vaatii rekisteröitymisen. Vierailijat pääsevät ainoastaan aulan julkiseen tilaan, jossa on jonkin verran työpisteitä. Ihmettelimme hyllyjen avoimuutta sikäli, että isojen kaakkoon ja lounaaseen avautuvien lasiseinien läpi auringonpaiste pääsee suoraan kirjoihin. Laseissa on kuitenkin UV-suodattimet, minkä lisäksi automaattiset verhot laskeutuvat aina sille seinälle, josta aurinko paistaa sisään (vrt. kuvat 2 ja 3). Silti kirjalinna ei pidetä arvokkaimpia kirjoja, jotka ovat säilytyksessä kirjaston sisäosissa.

Kirjaston tutkijatilat eivät vielä vierailumme aikaan (12/2018) olleet auki, mutta niitä on 4. kerroksessa kahdessa suuressa tilassa. Vaarana voi olla, että suuri tila käy meluisaksi, kun siellä työskentelee satoja ihmisiä. Pelkistettyjen ja tyylikkäiden sisätilojen laatutaso on vaikuttava: materiaalivalinnoissa ei ole säästetty. Hallitsevat materiaalit ovat Dionysoksen marmori lattioissa, tammi portaissa ja kirjahyllyissä, sekä teräs, lasi

ja sileäpintainen muottivalettu betoni seinissä. On mielenkiintoista nähdä, kuinka tämä betoni ikääntyy. Marmorina on käytetty jopa lämmitys- ilma-aukkojen ritilöissä – joista osa on kuitenkin jo nyt haljennut.

Rakennuksen värimaailma on hillitty ja rauhallinen, väri-iloittelua näkyy lähinnä saniteettitiloissa, joiden seinät ovat kirkkaan oranssit. Tavoitteena on selvästi ollut, että rakennus kestäisi aikaa. Rakennustyön tarkkuus on erinomaista: mikään ei repsota ja alakattojen, seinien ja lattioiden liitoskohdat on mietitty huolella. Portaikkojen puiset käsijohteet tuntuvat miellyttäviltä. Tammiportaot ovat laadukas valinta – mutta pinta on kuitenkin kulunut jo kahden vuoden käytön jälkeen. Sama pätee saniteettitilojen seiniin, joiden kiiltävässä maalipinnassa näkyy jo naarmuja. Samoin jotkin käyttöesineet kuten paperitelineet ja (yllättävän halvan oloiset) pöydät ja jakkarat ovat menettäneet osin pinnoitteensa.

Kirjaston ylimmässä kerroksessa on saatu jätettyä näkyviin kaunis lautamuottivalettu betonikatto sijoittamalla ilmastointiputket ja sähköjohdot alakaton sijaan lattian alle. Alakattossa on kannattimet ainoastaan valaisimille ja sprinkler-putkille. (Kuva 4.)

KANSALLISOOPPERA

Myös oopperatalon aulatila on – kirjaston tapaan – koko rakennuksen korkuinen ja siihen saavutaan agoralta suoraan, ilman madallettua eteistilaa. Tästä johtuen tilan mittasuhteita on vaikea tavoittaa eikä niitä voi kutsua inhimillisiksi. Oopperan tiloissa on käytetty tummahkoa pähkinäpuuta, punertavaksi petsattua kirsikkapuuta sekä punaista kangasta. Pikantti-na yksityiskohtana ison oopperasalin katto on hymyilevien huulien muotoinen – huulimuodostelman taakse on kätkeytyä valoja ja muuta tekniikkaa. Kahden varsinaisen konserttisalin lisäksi rakennuksessa on useita harjoitus- ja

nauhoitustiloja. Myös harjoitustilat, kuten myös siirtymätilat ja välieteisetkin, on suunniteltu huolella, sekä esteettisiltä että akustisilta ratkaisuiltaan. Jopa nk. sekundäärisissä tiloissa on käytetty ensiluokan materiaaleja: lavantakaisissa käytävissäkin on marmorilattiat. Pienet yksityiskohdatkin näyttävät otetun huomioon: lavan takana olevissa käytävä- ja harjoitustiloissa seinille oli suunniteltu erityiset koukut, joihin voidaan ripustaa mahdolliset sähköjohdot, jotka näin eivät ole tiellä lattialla. Ikävä kyllä vierailuumme ei sisältynyt osallistumista konserttiin, joten salin akustiikka ja rakennuksen toiminta käytännössä jäi tällä kertaa kokeilematta.

ERIKOISUUKSIA JA YKSITYISKOHTIA

Koska Kreikka on seismisesti aktiivista aluetta, on rakennusten suunnittelussa ja toteuttamisessa kauttaaltaan ennakoitu maanjäristykset: tuki-rakenteissa ja perustuksissa on varaa liikkeille, samoin julkisivun lasi- ja teräsrakenteet eivät itse asiassa seiso suoraan perustusten päällä, vaan ne on *ripustettu* ylhäältä katon betonirakenteeseen! Muutoinkin rakenteiden 'ripustaminen' kattoon on niin kirjastoa kuin oopperaakin luonnehtiva arkkitehtoninen tyylikeino: myös osa kirjaston hyllyistä ja parvekkeista on ripustettu kattoon. Osalla ripustusilluusion luovista teräsvaijereista on kuitenkin vain dekoratiivinen tarkoitus: ne eivät oppaan mukaan todellisuudessa kannaa esimerkiksi oopperatalon portaita. Tältä osin Renzo Pianon tekemät ratkaisut eivät siis aina seuraa funktiota – tässäkin mielessä arkkitehti paljastuu illuusion mestariksi.

Oopperatalon päälle rakennettu Majakkapaviljonki ansaitsee erikoismaininnan kahdesta eri syystä. Se on – ainakin oppaan mukaan – maailman suurin *ferrobetonista* tehty rakennelma. Reunoiltaan katos on 30cm paksu, kun taas keskeltä paksuus on 4 metriä: katto muistuttaa profiililtaan siis hieman lentokoneen siipeä ja

on muodoltaan optimoitu kestäämään Saroninlahden puhurit. Teräsverkkorakenteinen ferrobetoni mahdollistaa ohuen mutta silti lujan rakenteen: katos on ontto – kuoren paksuus on vain 2,7–5,5 cm. Rakennetta jäykistämässä on vinoon vedettyjä vaijereita, jotka muistuttavat hieman purjeveneen mastoa pystyyn tukevia vantteja ja staageja – itse asiassa ferrobetoni onkin aikaisemmin ollut käytössä mm. veneiden runkomateriaalina.

Toinen paviljonkiin liittyvä erikoisuus on se, että sen koko 10 000 neliömetrin kattopinta-ala on katettu aurinkopaneeleilla. Kesällä paneelit tuottavatkin oppaamme mukaan 100% rakennuksen tarvitsemasta sähköstä, kun taas talvella luku on noin 25%. Tästä johtuen rakennus on saanut vuonna 2016 korkeimman kansainvälisen sertifikaatin kestäväälle suunnitellulle ja rakentamiselle, Platinum LEED (Leadership in Energy and Environmental Design). Rakennuksen ekologisuus perustuu aurinkosähkön käytön ohella viherkattoon, puistoalueeseen ja vesien kiertoon. (Skeptikko voisi tosin huomauttaa, että sertifikaattia jaettaessa ei ilmeisesti ole otettu huomioon näin massiivisen betoni-

Kuva 4. Kirjaston ylimmän kerroksen pelkistetty alakatto.

sen kokonaisuuden rakentamisessa tuotettuja hiilidioksidipäästöjä.)

YHTEENVETO JA ARVIOINTI

Palatkaamme vielä kierroksemme alkupisteseen, Majakalta alas viettävällä rinteellä olevaan puistoon – joka on pääosin rakennettu valtavan täyttömaakerroksen päälle. Puistoalueessa on useita temaattisesti määriteltyjä osia. Se kattaa mm. välimerellisiä puu- ja yrtti-istutuksia sisältävän ”Kreikkalaisen puiston”, suurilla erilaisia ääntä tuottavilla laitteilla varustetun ”musiikkipuiston”, liikunnallisille ihmisille iloa tuovan ”urheilupuiston”, shakki-, tavli- ja muita hitaita seurapelimahdollisuuksia tarjoavan osion, pienen harjoittelutilan maanviljelyyn ja istutusten tekemiseen lapsille, labyrintin, ulkoelokuva-teatterin, jne. Kaikkinensa puistoalueelle on opasteiden mukaan istutettu yhteensä 1 219 puuta ja 310 714 pienempää kasvia. Puiston polkuverkko noudattaa Kallithean ruutukaavaa ja muodostaa näin tilallisen yhteyden puiston edustalla olevaan kaupunginosaan.

Suurellisen rakennusympäristön jälkeen puiston hiekkatiet tuntuvat luonnollisilta: Välimeren yrtit kuten laventeli ja timjami tekevät tuoksumailmasta miellyttävän. Ruutukaava, metallivalaisimet ja penkit muistuttavat kuitenkin siitä, että täälläkään ei olla luonnon helmassa. Puistossa kasvaa myös oliivipuita ja tammia, jotka on siirretty paikalleen melko kookkaina taimina. Kaikkiaan voi todeta, että massiivisen rakennuskokonaisuuden istuttaminen maisemaan on onnistunut harvinaisen

hyvin: puiston liittäminen osaksi kirjasto- ja oopperataloa on poikkeuksellista ja tätä voidaan pitää rakennuskokonaisuuden kiinnostavimpana piirteenä. Samoin voitaneen sanoa, että puisto on nostanut ympäröivän asuinalueen tasoa – Kallithea on nyt nimensä veroinen! Itse asiassa Ateenan keskustasta on puistoon yhteys pyörätien muodossa – joka on ainakin meidän tietääksemme ensimmäinen laatuaan Ateenassa.

Jonkinlainen varjopuoli on kuitenkin se, että kokonaisuus ei ole nykyisellään kovin helposti julkisella liikenteellä saavutettavissa – Syntagma-aukiolta on paikalle suora minibussiyhteys, muuten matkaaminen keskustaan on muutama julkisen Sigrou-katua kulkevan bussilinjan varassa. Pientä huolta aiheuttaa myös se, että ylläpidoltaan ja henkilökultaan kalliin keskuksen hallinnointi puistoinen on suunnitelmien mukaan lähivuosina siirtymässä Niarchos-säätiöltä suoraan Kreikan valtiolle: toivottavasti toimintaa tai ylläpitoa ei jouduta supistamaan kohtuuttomasti.

Suosittelimme lämpimästi kaikille ateenanmatkaajille ekskursiota Kallithean uudelle kukkulalle modernin arkkitehtuurin, musiikin, ulkoilmaelokuvien – ja miksei vaikka sunnuntaisen Laser-purjehduksen merkeissä! Voimme myös lämpimästi suositella englanninkielisiä ilmaisia opastuksia (linkki alla). 📍

Minna Kulojärvi on arkkitehtuurin jatko-opiskelija Tampereen yliopistossa. Lassi Jakola on Kreikan kielen ja kirjallisuuden jatko-opiskelija Helsingin yliopistossa.

LISÄTIETOA:

OPASKIERROSTEN VARAUS: <https://www.snfcc.org/en/tours>

KULTTUURIKESKUKSEN POHJAPIIRROS: <https://www.snfcc.org/en/map>

SYLVIA – DIANAN NYMFI

KATJA VARAKAS

YSTÄVIEN KUUDEN HENGEN ryhmä jatkoi syksyllä alkanutta mytologiateemaa kokoontumalla maaliskuisena iltana katsastamaan loistoluokan nykybalettia. Tarjolla oli ensi-iltansa jo vuonna 1876 saanut Léo Delibes'n baletti, jonka päähenkilö on naispuolinen soturi, kreikkalaisen mytologian amatsonien kuningatar Penthesileian etäinen sisar. Kansallisbaletin esitys perustui John Neumeierin koreografiaan vuodelta 1997, kapellimestarina toimi Garreth Keast ja kekseliään koruttoman lavastuksen ja puvustuksen oli puolestaan tehnyt kreikkalainen Yannis Kokkos.

MYYTISTÄ TARINAKSI

Sylvia-baletin taustalla on antiikin mytologian monipolvinen tarina. Tapahtumat sijoittuvat metsän ja hedelmällisyyden Pan-jumalan kotiseudulle Peloponnesokselle Arkadian idyllisiin maisemiin. Paimenelämää ihannoivassa bukolisessa runoudessa Arkadia oli villin luonnon saareke, kaupunkielämän vastakohta.

Antiikin mytologiaa baletissa taustoittavat rakastavaisten kohtalot. Jumalten ja ihmisten välisistä rakkaussuhteista valottaa kirjallisuudesta ja kuvataiteesta tuttu Artemiin ja Endymionin tarina. Metsästäjänymfien valtiatar Diana (kreikkalainen Artemis), vanha itaalisen kuun, metsästyksen ja yön jumalatar rakastuu kau-

niiseen kaarialaiseen paimeneen Endymioniin. Onneton rakkaus kuitenkin päättyy nuoren paimenen ikuiseen uneen Lamosvuoren luolassa. Viatonta nuorta rakkautta edustavat puolestaan Sylvia ja Aminta. Metsästyksen uuvuttama nymfi Sylvia nauttii kylvystään metsän siimeksessä. Nymfin kauneus lumooa kylpypaikalla lymyilevän Amintan, joka muiden paimenten tapaan viettää metsässä ansaittua lepohetkeään. Nuoret kokevat ohikiitävän romanssin ja rakastavaisten sydämet särkyvät. Jumalten viekkaudesta ja heidän halustaan vaikuttaa ihmisten kohtaloihin, kertoo taas Amarin ja Sylvian suhde. Rakkautten jumala Eros (Amor) on pahoillaan Amintan

Torquato Tasson *Aminta*. Lähde: Wikimedia Commons.

Selene ja Endymion. Dioskuurien-talo, Pompeji. MANN inv. nr. 9240. Lähde: Wikimedia Commons. Artemis oli Zeuksen ja Leton tytär, Apollonin kaksoissisar, metsästykseen, villin luonnon ja nuorten naisten valtiatar. Hänet samastettiin joskus Kuun jumalattareen Seleneen.

puolesta. Viekas Eros naamioituu kuitenkin komeaksi Orioniksi ja viettelee itse Sylvian. Kreikkalaisessa mytologiassa ikinuori Artemis, Zeuksen ja Leton tytär tapasi metsästää yhdessä Orionin kanssa aina tämän kuolemaan asti. Artemis kuitenkin suri komean metsästäjänsä kuolemaa niin syvästi, että tämä pääsi lopulta taivaalle tähtikuvioksi.

Dianan ja Endymionin suhde sekä Amintan kohtalo ovat myös usean oopperan sekä veistos- ja maalaustaiteen aihe. Kreikkalainen Sapfo 600-luvulla eKr. runoili Selenen ja Endymionin rakkaudesta ja eräs kohtaaminen maalaisidyllissä päättyi mm. pompejilaisen seinämaalauksen aiheeksi. Alessandro Scarlatti puolestaan sävelsi 1600-luvulla barokkioopperan *Diana e Endymion*, jonka taiturillinen aaria *Se geloso e il mio core* on yhä koloratuurisopraanojen suosikkeja. Niccolò Piccinnin ooppera *Diane et Endymion* puolestaan esitettiin Pariisin oopperassa vuonna 1784.

Amintan ja metsästäjänymfin kohtaaminen oli taas italialaisen Torquato Tasson Ferraran

hovissa vuonna 1573 kantaesitetyyn paimennäytelmän teema. Näytelmää esitettiin aristokraattien puutarhajuhlissa ja tapahtumat oli sijoitettu Aleksanteri Suuren aikaan. Näytelmä on myös Léo Delibes'n baletin tarinan pohjana. Amintan tarina päättyi myös oopperan aiheeksi. Antonio Mazoni *Aminta, il re pastore* kantaesitettiin Madridissa vuonna 1756. Mozartin *Il re pastore* taas sai kantaesityksensä Salzburgissa vuonna 1775. Oopperassa on

sopraanojen suosikkiaaria Amintan esittämä *L'amerò, sarò costante*.

LÉO DELIBES'N BALETTI

Ranskalainen säveltäjä tarttui mytologiseen aiheeseen paimenesta ja sävelsi baletin, jonka musiikki on lumonnut kuulijoita vuosisatoja. Jopa venäläinen Pjotr Tšaikovski ihaili baletin sävelkieltä ja hahmojen luonnehdintaa. Sylviä pidetään säveltäjän toisen tunnetun baletin Coppélian ohella juuri musiikiltaan ensimmäisenä modernina balettina. Uutta oli erityisesti johtoihoitajien käyttö, jonka aikalaiskriitikot huomasivat heti kantaesityksen jälkeen. Teosta pidettiin hienostuneena ja musiikin tapaa kuvittaa liikkeitä ja henkilöiden tunteita mestarillisina. Tarinan libreton olivat muokanneet Jules Barbier ja Baron De Reinach. Koreografian oli luonut puolestaan Louis Mérante.

Sylviasta ei kuitenkaan tullut yleisömenestystä. Sen juonta pidettiin hieman köykäisenä ja

epäuskottavana. Antiikin mytologia kaikkine jumalineen ja kiemuroineen ei enää ollut yleisölle niin tuttu. Lisäksi roolihahmot olivat liian edistyksellisiä, kun naistanssijat esittivät maskuliinisia metsästäjättäriä. Varsin pian baletti esitettiin kuitenkin Wienissä, Berliinissä, Milanossa ja Pietarissa. Kuuluu venäläinen ballerina Anna Pavlova esitti baletista yksittäisiä osia gaalanumeroina maailmankiertueellaan.

Uuden koreografian baletille loi Léo Staats vuonna 1919 Pariisissa, joka pohjautui alkuperäiseen Méranten versioon. Tämän jälkeen tasaisin väliajoin baletti on palannut tunnettujen balettiseurueiden ohjelmistoon pääasiassa lyhennelmänä. Vuonna 1952 Sir Frederick Ashton teki oman yksinäytöksen version baletista, jonka päärooleissa tanssivat Margot Fonteyn ja Michael Somes. Ashtonin koreografiasta on tehty 2000-luvulla uusia toteutuksia. Musiikki houkutteli vielä 1990-luvulla tunnettuja koreografeja tekemään baletista omia versioitaan.

NEUMEIERIN MODERNI TULKINTA

John Neumeier puolestaan työsti Sylvia-balettia ja omia tulkintojaan siitä 1990-luvulla. Helsin-

gissä nähdyn koreografian kantaesitti vuonna 1997 Pariisin oopperan baletti. Minimalistisella näyttämökuvalla toteutettu tulkinta toimii yhä edelleen. Viittaukset antiikin mytologiaan näkyvät lähinnä pieninä visuaalisina viitteinä (pienet pukinsarvet ja naisten jousipyssyt) sekä joissakin koreografisissa tanssiasennoissa. Ne tuovat kuitenkin mieleen Diana ja Endymion -aiheet maalaukset.

Neumeierin tulkinnassa liike ilmaisee monenlaisia inhimillisiä tunteita. Lavastus heijastelee välimerellisiä sävyjä, antiikin ajan veistos torso kiinnittää katseen. Aggressiivisen vahvat metsästäjänymfit muodostavat pelottavan joukon jousipyssyineen. Neumeier tuo lavalle modernin kunnianhimoisen nuoren neidon, joka kypsyy katsojan silmien edessä itsevarmaksi nuoreksi naiseksi. Aminta puolestaan kasvaa itsenäiseksi idealistiseksi nuoreksi mieheksi, joka haluaa suojella lähimetsän. Ehkä hieman naivi kasvukertomus herää kuitenkin eloon loistavien tanssijoiden käsittelyssä, ja inhimilliset tunteet vyöryvät näyttämölle. Moderni liikekieli yhdistyy taiturillisiin yksilösuorituksiin ja lähes impressionistinen musiikki värittää ilmaisuja. Baletti seuraa modernilla tulkinnallaan aikaansa unohtamatta kuitenkaan tarinan alkulähdettä.

Neumeierin koreografia onnistuu koskettamaan nykyajan ihmistä, joka tasapainottelee menestyksen ja rakkauden kaipuun välillä. Parhaimmillaan liikekieli, musiikki ja lavastus hengittävät samassa tahdissa.

Diana ja Endymion kuvattiin usein renessanssin maalaustaiteessa. Francesco Solimenan (1657–1747) teos. Walker art Gallery. Lähde: Wikimedia Commons.

TUOKIOKUVIA SUOMEN ATEENAN- INSTITUUTIN HISTORIASTA

MARIA MARTZOUKOU
Suomennos: Martti Leiwo

INSTITUUTIN TOIMISTONHOITAJA Maria Martzoukoun kirjoitussarja, jossa muistellaan tapahtumia ja sattumuksia instituutin alkua ajoilta, jatkuu taas.

Koska Kreikassa ei ole milloinkaan ollut kuostavaa porvarisluokkaa, sen pukeutumisetiketti on ollut melko rento. Näin etenkin kunin-gaskunnan ja juntan jälkeisenä aikana. Normaali miesten edustuspuku oli tumma puku. Tilanne kuitenkin muuttui, kun tasavallan presidentiksi tuli Hristos Sartzetakis. Etiketti vaati nyt, että suurlähettiläiden oli käytettävä juhlapukua, kun he menivät jättämään valtakirjansa. Sama koski tilaisuudessa mukana olevia muita diplomaattikunnan jäseniä. Vuonna 1989 Suomen suurlähettilääksi nimitettiin Erkki Tiilikainen. Suomen Ateenan-instituutin johtaja oli tähän aikaan Jaakko Frösén ja hän toimi myös kult-

tuuriattaseana lähetystössä. Frösénin oli määrä olla suurlähettilään seurueessa yhdessä Jaakko Halttusen kanssa, joka toimi lähetystön kakko-sena, kun valtakirja esitettiin presidentipalatsissa presidentille. Suurlähettiläällä oli toki omasta takaa frakki, mutta toisilla ei. Frösénin frakki oli Suomessa ja periytyi ajalta, jolloin hän väit-teli, ja niin hän pyysi lapsiaan lähettämään sen Ateenaan. Aika kului mutta frakkia ei kuulunut. Jotain oli tehtävä. Kaksi päivää ennen tilai-suutta suurlähettilään sihteeri Marilena jäljitti vaatevuokraamon. Jaakot marssivat sinne ja ottivat minut mukaan tulkiksi. Vaatteet olivat kurjassa kunnossa ja lähes käyttökelvottomia. Ei siellä ollut edes heille sopivia kokoja! Ongelma saatiin onneksi ratkaistua, kun Marilena löysi illemmalla toisen vuokraamon. Siellä heillä oli parempi onni.

Kuva: Suomen Ateenan-instituutin arkisto

Kuvassa suurlähettiläs Tiilikainen esittelee presidentille kulttuu-riattasean, instituutin johtajan Jaakko Frösénin, jolla on yllään vuokrattu shaketti. Muutaman päivän kuluttua myös hänen oma frakkinsa saapui Suomesta, mutta ei se olisi enää mahtunut. **H**

ALKON KREIKKALAISET VIINIT HELIKONIN TOIMITUKSEN TESTISSÄ

VESA VAHTIKARI

KREIKKA ON ERITTÄIN vanha viinimaa ja siellä on jo vuosituhansien ajan tehty monenlaisia viinejä. Monet suomalaisetkin ovat varmasti maistelleet kreikkalaisia viinejä lomamatkoillaan Kreikassa, mutta kuinka moni meistä ostaa kreikkalaisia viinejä Suomesta tai edes kyselee niistä Alkon myyjiltä? Päätimme testata Alkon kreikkalaisten viinien valikoimaa *Helikonin* toimituskunnan kesken ja järjestimme viinitestin 25.4.2019.

Jo ennen viinitestiä selvisi, että Alkolla on kreikkalaisia viinejä eri myymälöissään varsin vähän ja sattumanvaraisesti esillä. Kaiken kaikkiaan n. 40 kreikkalaisesta viinistä löytyi Alkon Hakaniemen myymälästä testiin kaksi valkoviiniä ja kolme punaviiniä. Yhtään kreikkalaista kuohuviiniä tai roseeviiniä ei ollut kyseisen myymälän hyllyssä. Jopa ”halpisiini”, kuiva, keskihapokas, hedelmäinen ja pihkainen *Retsina Malamatina* (6,24 €, 0,5 l) oli kyseisestä Alkosta loppunut.

Kreikkalaisia viinejä haluavan kannattaa-kin tutustua etukäteen Alkon verkkokauppaan ja tilata sieltä haluamiaan viinejä tai ainakin varmistaa viinien saatavuus eri myymälöistä. Esimerkiksi puolikuiva, hapokas, hedelmäinen, aromikas ja pitkä kuohuviini *Kir-Yianni Akakies Sparkling Sec* 2017 (16,98 €) olisi ollut saatavilla Kokkolan Priman Alkossa ja puolimakea, hapokas, aprikoosinen ja kukkainen *Zazazu Demi Sec* (12,52 €) olisi löytynyt Helsingin Ullanlinnan Alkosta. Roseeviinin ostajan olisi kannattanut suunnata Arkadian Alkoon, josta olisi löytynyt monta pulloa kuivaa, hapokasta, sitruksista, vadelmaista, kevyen kukkaista,

mausteista, hennon mineraalista ja tyylikästä viiniä nimeltä *Alpha Estate Rosé* 2017 (21,39 €). Myös Alkon kalleinta kreikkalaista viiniä, joka on täyteläinen, tanniininen, mustaherukainen, hapankirsikkainen, vadelmainen, tallinen, kevyen mausteinen, hennon pippurinen ja viivahteikas *Lyrarakis Symbolo Grand Cuvée* 2012 (50,87 €), olisi löytynyt Helsingin Arkadian myymälästä.

Testasimme Alkon Hakaniemen myymälästä löytyneet viinit järjestyksessä halvimasta kalleimpaan, kommentoimme viinejä ja valitsimme lopuksi ”hyvän ostoksen” ja ”pettymyksen” sekä testasimme vielä vertailun vuoksi kahta ”jokeriviiniä”, jotka oli itse tuotu Kreikasta Suomeen matkalaukussa.

Helikonin viiniraadissa olivat mukana seuraavat henkilöt: Maija Holappa (MH), Lassi Jakola (LJ), Martti Leiwo (ML), Vesa Vahtikari (VV) ja Marja Vierros (MV).

VIINI 1: *Kontos Ekdosis Proti First Edition Moschofilero* 2017. 12,02 €.

Alkon kuvaus: kuiva, keskihapokas, sitruunainen, viheromenainen, persikkainen, kukkainen, kevyen litsiluumuinen.

Sopii yhteen: tapas ja antipasti, salaatit, kasvisruoka, vähärasvainen kala, kana ja kalkkuna.

Raadin arviot: ”kevyen kitkerä, joisin loppuillaista” (MH), ”tuoksu: tukkoiseen nenään tulevaa hipsterihedelmän tuoksu (persimonia),

maku: ei kovin karvas, hapokas, vahva, raa'an päärynän voimakas maku, pitkä, kuiva jälkimaku, kevyt kokonaisvaikutelma, salaatin kanssa kesäpäivänä, kokonaisuus: valju ja yhdentekevä" (LJ), "tuoksu: hedelmäinen, mieto, maku: miellyttävä, ei voimakas, olisko vähän karviaista, ei jälkimakua juurikaan, salaattiviini" (ML), "ei-vinetomainen, vähän pliisu, helppo ja kevyt, kiva kesäviini, ehkä salaatin kanssa" (VV), "tuoksu mineraalinen, hedelmäinen ja raikas, kesäisen salaatin kanssa, kevyt ja raikas nautittava hyvin viilennettynä kesäisessä syreenimajassa" (MV).

VIINI 2: *Voila Vineyard Assyrtiko* 2016. 12,19 €.

Alkon kuvaus: kuiva, hapokas, persikkainen, keltaomenainen, sitruksinen, hennon yrttinen.

Sopii yhteen: miedot juustot, äyriäiset, vähärasvainen kala, salaattit, kasvisruoka.

Raadin arviot: "voimakas, elähtänyt tuoksu, joisin edellisen valkkarin jälkeen tosi kylmänä (MH), "tuoksu: kypsä shampanjamainen tuoksu, jossa briossia ja viikunaa, kuivatusta muodossa, maku: vahva, kypsä ja tasapainoinen maku, tammisuutta, kehittynyt ja ryhdikäs, hieman kellarineen, viinirypäleen siemen luo taustavireen (epätyypillinen rypäleelle), kaikenlaisten alku-

palojen ja myös vahvempien juustojen kanssa, tämä on hyvää, kokonaisuus: persoonallinen ja voimakas" (LJ), "tuoksu: mieto, viikunamainen, maku: voimakas, runsas, aromikas, kaikenlaisia makuja, sellaisenaan nautittava, mutta hapokkuutta saisi olla enemmän" (ML), "paljon parempi kuin eka valkkari, kevyiden juustojen kanssa, sopii fiilistelyyn ilman ruokaakin" (VV), "voinen, latteaa, maan tuntu, syvenee nautinnan edetessä, tulivuoren rinteiden tuntu" (MV).

VIINI 3: *Tsantali Halkidiki Limnio Merlot* 2017. 10,98 €.

Alkon kuvaus: täyteläinen, keskitanniainen, hapankirsikkainen, kypsän karhunvatukkainen, kevyen punaherukainen, paahteinen, hennon kanelinen.

Sopii yhteen: lammas, pata-ruoka, miedot juustot, tapas ja antipasti.

Raadin arviot: "etupainoinen, mitään sanomaton suun täyte, kiva väri" (MH), "väri läpikuultavan punainen, tuoksu: kevyt metsämansikkainen tuoksu, joka suuhun virratessa ihmeellisesti kypsyy, maku: maussa on kypsää makeaa mansikkaa, loppukesän marjaisa, makea maku, grillatun manouri-juuston tai muun vaalean, ei kovin vahvan juuston kanssa, sopii myös mozzarellan ja tomaatin kanssa (Alkon kuvaus ei pidä paikkaansa), kokonaisuus: lajissaan sangen hyvä edustaja, on olemassa hetkiä, jolloin juuri tämän kaltaisten viinien läsnäolo elämässäni olisi hyvä asia" (LJ), "tuoksu: kevyt, mehumainen, maku: makeahko idea, mutta ei sokerinen ollenkaan, helppo juoda, ei aromeja, väri: läpikuultava,

vähän roseemainen” (ML), ”pliisu, helppo, ei ehkä hintansa väärti, ei mikään pihviviini, lohen kanssa – ei lihan, ehkä salaatin kanssa” (VV), ”ensivaikutelma: glögi, ylikypsä mansikka tuoksussa, litteä/laiha, kaunis, heleä punainen väri, mehu” (MV).

VIINI 4: *Alpha Estate Axia Syrah Xinomavro* 2015. 14,98 €.

Alkon kuvaus: täyteläinen, tanniininen, hapankirsikkainen, mustaherukkinen, kypsän vadelmainen, mausteinen, kevyen tummasuklainen.

Sopii yhteen: lammas, nauta, pataruoka, grilliruoka.

Raadin arviot: ”oikein kiva viini, ottaisin toisenkin lasin” (MH), ”tuoksu: tämä tuoksu jo ihan oikealta viiniltä, herukkaa ja musteista, maku: maku on kuitenkin aika raaka, kaipaisi ehkä lisää ilmaa, keskitäyteläinen kokonaisuus, kuiva, ei lainkaan makea, ehkä liiankin kuiva? – ei oikein avaudu, sopii lihalle, purevuus selättäneen lampaankin, kokonaisuus: ei vakuuta, liian terävä maku, saisi kypsää lisää” (LJ), ”tuoksu: ok, hieman kukkainen, hunajaa, maku: latteampi kuin tuoksu, aromeja mutta ei jälkimakua, sopii vahvoille juustoille” (ML), ”hyvä, täyteläinen pihvipunaviini, tätä monta pulloa pitkään iltaan, menee varmaan myös juustojen kanssa, mutta ei välttämättä kaipaa seurakseen syötävää” (VV), ”tuoksu on lupaava, maku ei ihan vastaa lupauksia, erittäin kuiva, aika hyvä oikeastaan” (MV).

VIINI 5: *Kir-Yianni Ramnista* 2015. 21,49 €.

Alkon kuvaus: keskitäyteläinen, tanniininen, boysenmarjainen, hapankirsikkainen, kypsän karpaloinen, mausteinen, kevyen nahkainen.

Sopii yhteen: lammas, mausteiset ja lihaiset makkarat, nauta, voimakkaat juustot.

Raadin arviot: ”litteä peruspunkku” (MH), ”tuoksu: täyteläinen ja makeahko tuoksu, lupaava, maku: hyvin paljon tanniinia, ehkä liikaakin, maku on kuitenkin täyteläinen, kypsyisi varmaan hyvin, tai kaipaisi ilmaa, kokonaisuus: kehityskelpoinen, paras valinta” (LJ), ”tuoksu: hyvä, maku: hyvin tanniininen, kaipaa varmaan aukaisemista pari tuntia ennen nauttimista, roquefortin tai vastaavana kanssa, hyvää!” (ML), ”ehkä liian tanniininen, ei aivan hintansa väärti, menisi ehkä jonkun vahvan ja rasvaisen juuston kanssa, tuoksu ei ole kovin vahva” (VV), ”tuoksu ei antava, maku jää vajaaksi, liian kuiva, ei täyteläinen, ankea” (MV).

JOKEREINA testissä mukana olivat Vesan kodin kaapin perältä löytynyt kruunukorkillinen roseeviini *Kourtaki Kokkineli* (Ateenan AB-kaupasta n. 1,50 €, 0,5 l) ja Lassin Ateenan naapurin lahjoittama valkoviini *Ktima Papakhatsi Malagousia* 2018 (hinta: ilmainen).

Raadin arviot, jokeriviini 1: ”sopii punasipulin marinadiksi” (MH), ”tuoksu: tärttäinen, suklaamainen, maku: ei maistu juuri miltään, mikä on ansio tällaiselle viinille, kuuden kannun jälkeen maistuu hyvältä, hyvää gyroksen kanssa, perinteistä pahaa viiniä, jota nykyään

Vasemmalla jokeriviini 2 *Ktima Papakhatsi Malagousia* 2018 ja oikealla jokeriviini 1 *Kourtaki Kokkineli*. Kuva: Vesa Vahtikari.

on vaikea löytää” (LJ), ”paha, kuin Kreikka 1960-70-luvuilla (tosin en käynyt silloin), aito perinteinen huono viini – tai mehu rypäleistä, tärpättiä” (ML), ekat teinikännit, kotiviini, gyroksen kanssa aamuyöstä” (VV), hyvä marinointiin, viinietikan korvaaja ruoanlaitossa, setäviini, metallinen, raikas kesäjuoma, helteisen päivän iltaan” (MV).

Raadin arviot, jokeriviini 2: ”maukas, upea, monivivahteinen viini – vau! Est Est Est” (MH), ”tuoksu: makean omenainen, hedelmäinen, maku: erittäin monimutkainen ja kukkaisu maku, mielettömän pitkä jälkimaku, kovin hapokas, jälkimausta distiloituu esiin neilikainen taustaviini, mielettömän aromaattinen kokonaisuus, kepeän mineraalinen, viisi tähteä!” (LJ), ”muheva tuoksu, rypäleelle tyypillinen hedelmäinen mahtava bouquet, runsas, hapokas, mausteinen, PARASI!” (ML), raikas, toimii hyvin kylmänä auringossa kesäpäivänä, testin ehdottomasti paras valkkari” (VV), ”tuoksu raikas + kukkainen, erittäin hapokas, todella mainio, makujen runsaus, mineraalinen, LOISTOTAPAU!” (MV).

Viinitestin perusteella voinee todeta, että testaajien maut ja mieltymykset poikkesivat varsin paljon toisistaan, mutta valitsimme kuitenkin lähes yksimielisesti parhaaksi ostokseksi viinin numero 4 (*Alpha Estate Axia Syrah Xinomavro* 2015) ja suurimmaksi pettymykseksi viinin numero 3 (*Tsantali Halkidiki Limnio Merlot* 2017). Jokeriviinit edustivat testin äärilaitoja, *Ktima Papakhatsi Malagousia* 2018 oli kaikkien mielestä testin paras valkoviini, mutta *Kourtaki Kokkineli* ei vakuuttanut ketään. Alkosta löytyy kyllä monenlaisia mielenkiintoisia ja kokeilemisen arvoisia kreikkalaisia viinejä, mutta niiden myymäläkohtainen saatavuus kannattaa aina varmistaa etukäteen (varsinkin, jos haluaa tarjota kreikkalaista kuohuviiniä vieraille kesän juhlassa). Makuja on monia ja vain kokeilemalla itse kukin voi löytää oman kreikkalaisen viinisuosikkinsa. 🍷

Yhdistyksen toiminnan tavoitteet

Yhdistys on kertomusvuonna kaikessa toiminnassaan pyrkinyt lisäämään jäsenistönsä keskuudessa kreikkalaisen antiikin ja Bysantin sekä nykyajan kulttuurin ja historian tuntemusta sekä informoimaan jäseniään Suomen Ateenan-instituutin piirissä meneillään olevasta tutkimuksesta ja sen tuloksista tavoitteenaan instituutin työn tukeminen. Vuosittaisen apurahan välityksellä yhdistys on edistänyt instituutin piirissä tapahtuvaa tutkimusta.

Yhdistyksen jäsenistö

Yhteensä jäsenmaksun suoritti 60 jäsentä. Varsinainen jäsenmäärä (242 jäsentä) on aina korkeampi kuin maksusuoritusten määrä (ainaisjäsenet, perhejäsenyys = kaksi henkilöä samasta taloudesta). Jäsenmäärä on ollut laskusuuntainen viime vuosina.

Yhdistyksen johtokunta

Yhdistyksen johtokuntaan kuuluivat vuonna 2018 dos. Leena Pietilä-Castrén, FM Laura Aho, FL Ilkka Kuivalainen, FM Kaarina Lyhykäinen, FM Maarit Nieminen (vpj.), FM Eija Paul, FM Maija Pohjanpalo (siht.), FT Vesa Vahtikari, FM Katja Varakas (pj.). Johtokunta kokoontui: 23.1.2018 Kahvila Daja; 8.3.2018 Café Lov; 22.3.2018 Tieteiden talon kahvila; 31.5.2018 Kahvila La Torrefazione; 20.9.2018 Café Lov; 21.11.2018 Café Lov.

Yhdistyksen talous

Yhdistys on rahoittanut toimintansa jäsenmaksuilla. Yhdistyksen taloutta on syytä luonnehtia vakaaksi, vaikka jäsenmaksutuotto on ollut laskusuuntainen. Koska vuosi 2018 oli yhdistyksen tuloksessa alijäämäinen, tulee seuraavina vuosina karsia yhdistyksen kuluja.

Yhdistyksen johtokunta päätti myöntää *Helikon* -julkaisut digitoineelle Jamie Vesteriselle 300 € stipendin.

Vuosikokous

Vuosikokous pidettiin 22.3.2018 klo 17.00 Tieteiden talon salissa 505. Yhdistyksen puheenjohtaja Katja Varakas esitti kokoukselle yhdistyksen toimintakertomuksen ja tuloslaskelman vuodelta 2017 ja toiminnantarkastajan lausunnon, jotka hyväksyttiin. Yhdistyksen johtokunnalle ja muille tilivelvollisille myönnettiin tili- ja vastuuvapaus.

Yhdistyksen puheenjohtaja Katja Varakas esitteli yhdistyksen toimintasuunnitelman vuodelle 2018 sekä tulo- ja menoarvion vuodelle 2018, jotka hyväksyttiin. Jäsenmaksuihin päätettiin tehdä korotukset eli perusjäsenyys 30 €, perhejäsenyys 40 € ja opiskelijajäsenyys 10 € per vuosi sekä ainaisjäsenyys 350 €.

Vuosikokous päätti johtokunnan esityksestä myöntää 4000 euron stipendin väitöskirjatutkimusta varten Jasmin Lukkarille. Stipendi myönnetään väitöskirjatyöskentelyyn Ateenassa käytettäväksi vuoden 2018 aikana, jatkuen tarvittaessa talvikaudelle 2019. Stipendiin sisältyy majoitus Koroneos-talossa. Määräpäivään ja aikaan mennessä stipendinhakijoita oli kolme, joista yksi hylättiin hakemuksen kohdistuessa gradutyöhön.

Johtokunnan jäsen Saara Kauppinen oli ilmoittanut, ettei ole enää käytettävissä johtokuntaan. Vuosikokous valitsi yhdistyksen johtokunnan puheenjohtajaksi Katja Varakkaan. Lisäksi johtokuntaan valittiin: Laura Aho, Ilkka Kuivalainen, Kaarina Lyhykäinen, Maarit Nieminen, Eija Paul, Leena Pietilä-Castrén, Maija Pohjanpalo, Katja Varakas ja Vesa Vahtikari. Yhdistyksen sihteerinä jatkaa Maija Pohjanpalo. Toiminnantarkastajaksi valittiin Anna-Leena Rintala ja varatoiminnantarkastajaksi Eero Heimolinna.

Yhteydenpito jäseniin

Yhdistys on pitänyt yhteyttä jäseniinsä jäsenlehtensä *Helikonin*, jäsenkirjeiden, jäsenmatkojen ja esitelmätilaisuuksien välityksellä. Yhdistys on tiedottanut tapahtumistaan, matkoista ja muista siihen liittyvistä asioista yhdistyksen Facebook-sivuilla (<https://www.facebook.com/ateenanystavat>), verkkosivustolla (<https://ateenaninstituutinystavat.wordpress.com>) sekä suoraan jäsenille lähetettävässä jäsenkirjeessä kahdesti vuoden 2018 aikana. Lisäksi luentotilaisuuksissa on tiedotettu antiikintutkimuksen valtakunnallisilla sähköpostilistoilla ja Helsingin yliopis-

ton antiikin tutkimuksen, historian ja arkeologian oppiaineiden opiskelijalistoilla.

Helikon

Jäsenlehti *Helikon* ilmestyi vuonna 2018 kaksi kertaa. Päätoimittajana toimi FT Vesa Vahtikari. Lehden toimituskuntaan kuuluivat Lassi Jakola, Ilkka Kuivalainen, Martti Leiwo, Leena Pietilä-Castrén, Katja Varakas, Marja Vierros. Toimitussihteerinä ja taittajana toimi Maija Holappa.

Esitelmä- ja muut tilaisuudet

Yhdistys järjesti kertomusvuonna seuraavat jäsentilaisuudet:

23.1. Helsingin yliopiston klassillisen filologian dosentti Marke Ahonen esitteli tutkimushankettaan *Terveys, sairaus ja haurauden kohtaaminen antiikin ajattelussa*.

22.3. yhdistyksen vuosikokous, jonka yhteydessä FM Maija Pohjanpalo piti esitelmän otsikolla *Kreikan mykeneläiskauden huonekalut lineaari b -lähteissä*.

12.4. järjestettiin Päivälehdessä museossa ystävyhdistysten vuorovuosin järjestämä Mare nostrum -ilta teemalla *Ympäristökatastrofit ja kriisit Välimeren alueella*. Illan järjestämisvuorossa oli Villa Lanten ystävät ry. Tilaisuudessa esitelmöivät yhdistyksen johtokunnan jäsen, FM Saara Kauppinen SAIY:n edustajana, Vesitalouden professori Olli Varis Aalto-yliopistosta Suomen Lähi-idän instituutin ystävät ry:n edustajana ja dosentti Jussi Hanska Tampereen yliopistosta Villa Lanten ystävät ry:n edustajana.

20.9. Antiikin kielten ja kulttuurin yliopistonlehtori, FT Timo Sironen luennoi aiheenaan *Kampanian ja läntisen Lukanian kreikkalaisalueet Etelä-Italiassa*.

29.9. FT Vesa Vahtikari piti alustuksen Kansallisteatterin *Oresteia* -oopperaan.

21.11. auktorisoitu opas Kreikassa, FM Maarit Nieminen piti esitelmän Kreikan Unesco -kohteista.

27.4.2018 järjestettiin oopperaretki Ritarihuoneelle *Dido ja Aeneas* -kamarioopperaan

29.9.2018 oopperaretki Kansallisteatterin produktioon Aiskhyloksen *Oresteia*sta.

Matka

1.-7.10.2018 yhdistyksen syysmatka Etelä-Italiaan teemalla *Mytologiaa ja arkeologiaa Etelä-Italian kreikkalaisalueilla*. Asiantuntijaoppaana ja matkanjohtajana toimi dosentti Timo Sironen.

Stipendi

Yhdistys myönsi 4000 euron apurahan väitöskirjatutkimukseen Ateenassa FM Jasmin Lukkarille.

Yhteydet muihin järjestöihin

Yhteistyö Villa Lanten ystävät ry:n ja Lähi-idän instituutin ystävät ry:n kanssa liittyi yhteisten tapahtumien suunnitteluun. 24.4. pidettiin Mare nostrum -ilta teemalla *Ympäristökatastrofit ja kriisit Välimeren alueella*.

SUOMEN
ATEENAN-INSTITUUTIN
YSTÄVÄT RY:
TOIMINTASUUNNITELMA
VUODELLE 2019

Yhdistyksen toiminnan tavoitteet

Yhdistys pyrkii alkaneena toimintavuotena levittämään kiinnostusta kreikkalaiseen antiikkiin ja Byssantin sekä nyky-Kreikan kulttuuriin ja historiaan. Toimintansa yhdistys kohdistaa myös jäsenkuntansa ulkopuolelle. Yhdistys tukee ja tekee tunnetuksi Suomen Ateenan-instituuttia ja sen piirissä suoritettavaa tutkimustyötä.

Helikon

Yhdistyksen jäsenlehti *Helikon* ilmestyy kahdesti vuodessa. Päätoimittajana toimii FT Vesa Vahtikari apunaan toimituskunta (Lassi Jakola, Ilkka Kuivalainen, Martti Leiwo, Leena Pietilä-Castrén, Katja Varakas, Marja Vierros). Toimitussihteerinä ja taittajana toimii Maija Holappa.

Yleisötilaisuudet

Yhdistys pyrkii järjestämään sekä Helsingissä että muualla Suomessa yhdistyksen painopisteisiin sopi-

via esitelmätilaisuuksia, teatteri-iltoja, näyttelyvierailuja ja muita tapahtumia niin kevään kuin syksynkin aikana.

Tapahtumat 2019

7.2. yhdistys järjesti opastetun kierroksen Helsingin yliopiston taidehistorian kipsikokoelman pariin. Oppaina toimivat FL Ilkka Kuivalainen ja FM Katja Varakas.

6.3. yhdistys järjesti jäsenilleen retken Kansallisoopperan Sylvia-balettiin.

Stipendi

Vuonna 2019 yhdistyksen hallitus päätti jakaa 1800 euron suuruisen kielikurssistipendin käytettäväksi Ateenassa.

Yhteydet muihin järjestöihin

Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry. toimii yhteistyössä Villa Lanten ystävät ry:n ja Lähi-idän instituutin ystävät ry:n kanssa mahdollisuuksien mukaan. Yhteistyötä pyritään kehittämään mahdollisuuksien mukaan.

Jäsentiedotus

Helikonissa julkaistaan muun aineiston ohella myös yhdistyksen toimintaa koskevia tiedotuksia. Lehdessä julkaistaan yhteenvedoja yhdistyksen järjestämistä esitelmistä ja jäsenten kirjoituksista. Jäsenlehden lisäksi jäsenille lähetetään jäsenkirjeitä, jotka sisältävät ajankohtaista tietoa toiminnasta. Yhdistyksen järjestämistä esitelmätilaisuuksista tiedotetaan lisäksi mm. sähköpostilistojen ja lehtien tapahtumapalstojen kautta. Yhdistyksen kotisivut toimivat osoitteessa <https://ateenaninstituutinystavat.wordpress.com> ja Facebook-sivut osoitteessa www.facebook.com/ateenanystavat.

Talous

Yhdistys rahoittaa toimintansa edelleen pääosin jäsenmaksuilla. Alkaneen toimintavuoden tulot ja menot ilmenevät erillisestä tulo- ja menoarviosta.

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN YSTÄVÄT RY:N TAPAHTUMAT

27.3. klo 17 pidettiin yhdistyksen vuosikokous Tieteiden talon salissa 309. Yhdistyksen puheenjohtaja Katja Varakas esitteli kokoukselle yhdistyksen toimintakertomuksen ja tuloslaskelman vuodelta 2018 ja toiminnantarkastajan lausunnon, joka hyväksyttiin. Yhdistyksen johtokunnalle ja muille tilivelvollisille myönnettiin tili- ja vastuuvapaus. Katja Varakas esitteli myös yhdistyksen toimintasuunnitelman vuodelle 2019 sekä tulo- ja menoarvion vuodelle 2019, jotka hyväksyttiin. Jäsenmaksun suuruus päätettiin pitää ennallaan.

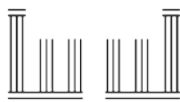
Vuosikokous päätti johtokunnan esityksestä myöntää 1800 € stipendin nykykreikan opintoihin Ateenassa Jamie Vesteriselle. Apurahaan sisältyy matkat, puolet asumiskuluista Koroneos-talossa, kielikurssimaksu sekä oppimateriaalit. Stipendihakemuksia tuli hakuaajan päättymiseen mennessä 12 kappaletta.

Yhdistyksen johtokuntaan valittiin vuodelle 2019 Laura Aho, Ilkka Kuivalainen, Kaarina Lyhykäinen, Eija Paul, Leena Pietilä-Castrén, Maija Pohjanpalo, Vesa Vahtikari ja Katja Varakas. Johtokunnan katsottiin olevan riittävän kokoinen, joten uusia jäseniä ei valittu. Vuosikokous valitsi puheenjohtajaksi Katja Varakkaan ja sihteeriksi Maija Pohjanpalon. Toiminnantarkastajaksi valittiin Anna Leena Rintala.

Kokousta ennen FL Ilkka Kuivalainen piti esitelmän aiheenaan *Dionysos ja delfinit*.

Tulevia tapahtumia

Yhdistyksen syysmatkasta lisää lehden takasivulla.

11.1. instituutti osallistui Helsingissä järjestettyihin Tieteen päiviin.

8–9.2. instituutissa järjestettiin kansainvälinen kollokvio *Creating and Strengthening Identities: Greek and Roman Stereotypes of the East*.

14. ja 16.2 esitettiin tanssitaiteilijoiden Roi Vaaran ja Beate Linnen moderni tanssiperformanssi kahdessa ateenalaisessa taidetapahtumatilassa: KET (Κέντρο Ελέγχου Τηλεοράσεων) ja Sub Rosa Space. Instituutti tuki tapahtumien järjestämistä.

19.2. juhlistettiin Ruotsin instituutissa pidetyssä seminaarissa *Nordic Narrative in Athens* -projektin puitteissa kootun näyttelyn *Η Ελλάδα μέσα από τα μάτια περιηγητών από τον Βορρά* (*Greece through the eyes of the travellers from the North*) avajaisia. Tämä näyttely on auki yleisölle Pohjoismaisessa kirjastossa helmikuun 19. päivästä alkaen kesään asti. Seminaarissa Suomen suurlähettiläs Juha Pyykkö lausui avaussanat ja instituutin johtaja Björn Forsén luennoi aiheesta *Nordic Travellers in Greece: From the Vikings until Today*.

1.3. instituutin uusi EDUFI-harjoittelija, Juuli Ahola, aloitti viiden kuukauden mittaisen harjoittelukautensa. Juuli opiskeli egyptologian kandidaatiksi Uppsalan yliopistossa, ja tekee tällä hetkellä Lähi-idän arkeologian maisteriopintoja Kööpenhaminan yliopistossa.

6.3. instituutin johtaja Björn Forsén esitelmöi instituutissa aiheesta *Nordic Travellers in Greece: From the Vikings until Today*.

15.3. instituutti järjesti yhdessä Ruotsin instituutin ja Ateenan epigraafisen museon kanssa yksipäiväisen kansainvälisen konferenssin Konstantina ”Dina” Peppas Delmousoun kunniaksi. Museon pitkäaikainen johtaja ja kansainvälisesti merkittävä epigraafikko Peppas Delmousou kuoli 12. maaliskuuta 2018.

28.3. avattiin Eugenides-säätiön tiloissa näyttely Kolme eurooppalaista tragediaa: Suomen, Espanjan ja Kreikan sisällissodat (Τρεις ευρωπαϊκές τραγωδίες: οι εμφύλιοι πόλεμοι στη Φινλανδία, την Ισπανία και την Ελλάδα). Näyttelyn avajaisen lisäksi samassa tilaisuudessa juhlistettiin Henrik Meinanderin *Suomen historia* -teoksen kreikkalaisen käännöksen julkistamista; teoksen on kääntänyt Maria Martzoukou, ja kustantanut Asini-kustantamo.

11.4. Teemu Takatalon videoessee *The Gospel of the Enlightened Consumer* esitettiin Κέντρο ελέγχου τηλεοράσεων TV Control Centerin tiloissa (Κyprou 91, Kypseli). Näytöntö järjestettiin yhteistyössä instituutin kanssa.

14.4. Björn Forsén ja Maria Martzoukou pitivät instituutissa kaksoisluennon. Ensín Björn Forsén puhui suomalaisista matkaajista Kreikassa, jonka jälkeen Maria Martzoukou esitelmöi suomalaisista vapaaehtoisista, jotka osallistuivat vuoden 1897 kreikkalais-turkkilaiseen sotaan. Tapahtuma oli *The Nordic Narrative in Athens* -yhteistyöprojektin (Οι Βόρειες Χώρες αφηγούνται) viimeinen virallinen yleisötapahtuma. Projektin menestyksellistä päätökseen saatamista juhlistettiin vielä erillisessä kokoontumisessa Norjan suurlähetystössä 6. toukokuuta.

9.5.–1.6. instituutin kanssa yhteistoimintaa tekävän kuvataiteilija Sebastian Boulterin soolonäyttely *Lead the Way* on avoinna FokiaNou Art Space -galleriassa (Fokianou 24) Pangratin kaupunginosassa. Näyttelyn inspiraationa toimi Boulterin omakohtainen urbaani löytöretkeily Ilissos-joen haudattuun menneisyyteen ja nykypäivään.

14.5. järjestettiin instituutin 34. vuosijuhla, jossa Trierin yliopiston professori Torsten Mattern piti esitelmän otsikolla *From Herakles to the Franks: New Research in Kleonai (Argolido-Corinthia)*.

31.5.–1.6. instituutissa järjestetään kansainvälinen kollokvio *Approaches to Classical Lands. Travellers, Scholars, Tourists*.

16.6. Peloponnesoksen Arakhamitaissa, jossa instituutin pitkäaikainen kaivausprojekti jatkuu tänäkin kesänä, järjestetään ensimmäinen moderni Mainalian juoksukisa (Μαρινάλιος δρόμος), jonka järjestelyissä myös instituutti on ollut mukana.

PAKKA KESÄ KANGASKASSIIN

Yhdistyksemme jäsenten tilattavissa on nyt Suomen Ateenan-instituutin ympäristöystävällinen kangaskassi, jossa on instituutin logo ja toisella puolella lukee kreikaksi ”en halua muovikassia”.

Hinta 10 € /kpl (Kassit voi hakea Helsingin keskustasta erikseen sovitavasta paikasta ja ajankohtana. Postitse lähetettäviin kasseihin lisätään postituskulut.)

Kassien tuotto menee yhdistyksen stipendirahastoon.

Tilaukset: sihteeri Maija Pohjanpalo
ateenanystavat@gmail.com.

Posti Green

ATEENAN UUSKLASSINEN ARKKITEHTUURI HANSENIN VELJEKSISTÄ ZILLERIIN, 19.–24.11.2019

LENNOT

ti 19.11. Helsinki–Ateena 13.25–17.00

su 24.11. Ateena–München 15.45–17.25 ja München–Helsinki 19.25–22.55.

HOTELLI

Elektra Ermou**** Sintagman kulmalla

Hinta jaetussa kahden hengen huoneessa 1288 €/henkilö (+ 1 hh 190 €), sisältää summan yhdistyksen stipendirahastoon. Puolihoito.

ALUSTAVA OHJELMA

I päivä (ke) kävelen Panepistimioulla: Varhaiset uusklassiset rakennukset: Santarozan kirjapaino 1835, Arsakeion-kortteli, Elpis-sairaala 1836, Soutsos-talo 1842; Uusklassinen trilogia – kansalliskirjasto, yliopiston päärakennus ja Akademia; Heinrich Schliemannin kotitalo 1879, nyk. Numismaattinen museo, Koupas-talo 1874. Lounas.

II päivä (to) pikkubussilla: Asteroskopion; Kansallisteatteri 1901; Nikolaos Thonin nimikkokappeli Ambelokipissä. Lounas. Päähautausmaan veistospuisto.

III päivä (pe) Kansallispuiston ympäristöä kävelen: Parlamenttitalo; Vassilissis Sofiaksen ja Irodou Attikoun rakennuksia; Zappeion; Stathatos-perheen talo, nyk. Kykladisen taiteen museo. Lounas/ Illallinen Akropolis-museon ravintolassa.

IV päivä (la) pikkubussilla: Kouloura-talo, nyk. Benakin leikkikalumuseo Palaio Falirossa; museolaiva Averof; Lounas. Paluu Pireuksen kautta.

ILTAOHJELMA

Konsertti Megaronissa tai ooppera Kansallisoopperassa ohjelmatarjonnasta riippuen.

Esitelmä Suomen Ateenan-instituutissa.

MATKAN ASIAINTUNTIJAOPAS

Dos. Leena Pietilä-Castrén

MATKAN JÄRJESTÄJÄ

Elve Tours, ilmoittautumiset info@elvetours.gr